

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI HESABLAMA PALATASI

**"Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında
Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında"
Azərbaycan Respublikasının Qanun layihəsinə
Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının**

RƏYİ

BAKI 2016

MÜNDƏRİCAT:

	Ümumi müddəalar	3
I BÖLMƏ.	“Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun layihəsi	4
1.1.	<i>Qanun layihəsinin strukturu</i>	4
1.2.	<i>Qanun layihəsinin müvafiq qanunvericilik aktları üzrə tələblər və göstəricilərə uyğunluğu</i>	6
1.2.1	<i>“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu üzrə tələblərə uyğunluq</i>	6
1.2.2	<i>“2014-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyası” ilə müəyyən edilmiş işlərin yerinə yetirilməsi vəziyyəti</i>	7
II BÖLMƏ	Fondun gəlirləri	9
2.1.	<i>Dövlət büdcəsindən transfertlər və büdcə sektoru üzrə gəlirlər</i>	13
2.2.	<i>Qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlər</i>	16
2.3.	<i>Sair gəlirlər</i>	21
III BÖLMƏ	Fondun xərcləri	24
3.1.	<i>Əmək pensiyaları üzrə xərclər</i>	25
3.2.	<i>Məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlər üzrə xərclər</i>	27
3.3.	<i>Aparatın saxlanması xərcləri</i>	32
3.4.	<i>Digər xərclər</i>	32
IV BÖLMƏ	Nəticə və tövsiyələr	34

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

“Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun layihəsinə (bundan sonra – Qanun layihəsi) Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Rəyi (bundan sonra – Rəy) “Hesablama Palatası haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 2-ci maddəsinə müvafiq olaraq hazırlanmışdır.

Rəyin məqsədi Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun (bundan sonra – Fond) qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vəzifə və funksiyalarının həyata keçirilməsi üçün 2017-ci ildə gəlir və xərc istiqamətləri üzrə proqnozlaşdırılmış məbləğlərin əsaslılığı və nəzərdə tutulan tədbirlərin sosial-iqtisadi inkişafın məqsədləri ilə uyğunluğunun araşdırılmasıdır.

Rəy “Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il dövlət büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun layihəsi ilə birgə təqdim edilmiş məlumat və göstəricilərdən, “Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2016-cı il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 20 oktyabr tarixli 1378-IVQ nömrəli və “Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2016-cı il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi haqqında” 2016-cı il 23 fevral tarixli 130-VQD nömrəli Qanunlarından, Fondun 2015-ci il və 2016-cı il üzrə rüblük məlumatlarından, Hesablama Palatasına təqdim edilmiş hesabatlar və məlumatlardan, Hesablama Palatasının müvafiq analitik məlumat bazasından, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatlarından və Hesablama Palatasının Fondun rayon (şəhər) şöbələrində həyata keçirdiyi nəzarət tədbirlərinin nəticələrindən istifadə edilməklə və müxtəlif təhlil metodları tətbiq olunmaqla hazırlanmışdır.

Rəy “Ümumi müddəalar”dan, “Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun layihəsi”, “Fondun gəlirləri”, “Fondun xərcləri” adlı bölmələrdən və müvafiq alt-bölmələrdən, həmçinin nəticələr və ayrı-ayrı istiqamətlər üzrə Palatanın müvafiq tövsiyələrindən ibarət olmaqla tərtib edilmişdir.

**I BÖLMƏ. “Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi
Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında”
Azərbaycan Respublikası Qanununun layihəsi**

1.1. Qanun layihəsinin strukturu

“Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun layihəsi 7 maddədən ibarət olmaqla tərtib edilmişdir.

Fondun 2017-ci il üçün gəlirləri və xərcləri bərabər olmaqla 3400000,0 min manat məbləğində proqnozlaşdırılmışdır (Maddə 1).

Qanun layihəsində növbəti ildə Fondun gəlirlərinin formalaşma mənbələri (Maddə 2) və xərclərinin istiqamətləri (Maddə 3) əks etdirilmişdir.

4-cü maddədə sığortaedənlərin keçmiş Dövlət Məşğulluq Fondu və Əlillərin Sosial Müdafiə Fonduna ayırmalar üzrə qalan borclarının Fondun yerli orqanlarına köçürülməsi ilə bağlı müddəə öz əksini tapmışdır. Qeyd edilməlidir ki, “Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin məşğulluq xidməti orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının Əlilləri Sosial Müdafiə Fondunun idarə aparatının yeni strukturu haqqında” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2002-ci il 19 fevral tarixli 29 nömrəli Qərarı əsasında Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin məşğulluq xidməti orqanlarının yeni ştat vahidlərinin sayı təsdiq edilmiş, həmçinin Azərbaycan Respublikası Əlilləri Sosial Müdafiə Fondunun bazasında Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin yanında Əlillərin Sosial Müdafiəsi Baş İdarəsinin yaradılması nəzərdə tutulmaqla həmin fondlar faktiki olaraq ləğv edilmişdir. *Qeyd edilən maddənin əvvəlki illərin də büdcə layihəsində əks etdirilməsi həmin fondların debitor borclarının aradan qaldırılması və ya müvafiq qaydada restrukturizasiyası istiqamətində tədbirlərin görülməli olduğunu söyləməyə əsas verir.*

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, Qanun layihəsinin 5-ci maddəsində Fondun aparatının və yerli orqanlarının hesablarında ilin sonuna qalan vəsaitin növbəti ilin xərclərinin maliyyələşdirilməsinə yönəldilməsi göstərilmişdir. Hesablama Palatasına təqdim edilmiş müvafiq hesabatlarla əsasən həmin qalıq vəsait 2013-cü ilin əvvəlinə 21435,4 min manat, 2014-cü ilin əvvəlinə 103070,8 min manat, 2015-ci ilin əvvəlinə 130523,3 min manat, 2016-cı ilin əvvəlinə isə 108515,5 min manat təşkil etmişdir.

2014-2015-ci illər üzrə təqdim edilmiş məlumatlara görə, Fondun proqnozlaşdırılmış və icra edilmiş gəlir və xərcləri arasında fərq müvafiq olaraq 31603,0 min manat və 59055,5 min manat, 141630,2 min manat və 119622,4 min manat olmuşdur. 2014-cü ildə xərclərin gəlirlərlə müqayisədə daha az icra edildiyini nəzərə alsaq 27452,5 min manat məbləğində qalıq olduğunu qeyd etmək olar ki, bu da qalıq məbləğinin artımı ilə üst-üstə düşür. Eyni zamanda, 2015-ci ildə xərclərin gəlirlərdən 22007,8 min manat məbləğində çox icra edilməsi də 2016-cı ilin əvvəlinə qalığın eyni məbləğdə azalmasını əsaslandırmışdır. Növbəti il üçün təqdim edilmiş məlumatlarda 2016-cı ilin sonuna Fondun gözlənilən gəlir və xərcinin müvafiq olaraq 3130000,0 min manat və 3152309,0 min manat təşkil edəcəyi qeyd olunmuşdur. Göründüyü kimi, gəlir və xərc arasında mənfi saldo 22309,0 min manat məbləğində gözlənilir ki, bu da qalıq vəsaitinin həmin məbləğ qədər azalacağını söyləmək imkanı verir. Beləliklə, qalıq məbləğinin müəyyən illərdə xərclərin maliyyələşdirilməsinə yönəldildiyini və həmin məbləğin növbəti ilin əvvəlinə təqribən 86200,0 min manat məbləğində gözlənildiyini qeyd etmək olar.

Hesablama Palatasının 2016-cı il üzrə müvafiq rəyində qeyd edildiyi kimi, hər növbəti ilin büdcə layihəsində cari ilin büdcə qalığının qeyd olunması, Fondun büdcəsinin gəlirlərinin daha ətraflı və tam məbləğdə əks etdirilməsi məqsədəmüvafiq hesab edilir. Eyni zamanda, dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtin) məbləğində gözlənilən qalıq məbləğinin nəzərə alınması təklif olunur.

Qanun layihəsinin 6-cı maddəsində büdcə ili ərzində dövlət büdcəsindən maliyyələşən təşkilatlara nəzərdə tutulmuş məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə vəsaitlərin Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun orqanlarına tam məbləğdə daxil olmadığı halda, nəzərdə tutulmuş və faktiki hesablanmış məcburi dövlət sosial sığorta haqları arasındakı fərq qədər dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtin) məbləğinin artırılacağı, artıq daxil olduqda isə nəzərdə tutulmuş və faktiki hesablanmış məcburi dövlət sosial sığorta haqları arasındakı fərq qədər dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtin) məbləğinin azaldılacağı qeyd edilmişdir.

1.2. Qanun layihəsinin müvafiq qanunvericilik aktları üzrə tələblər və göstəricilərə uyğunluğu

Qanun Layihəsinin əsaslılığı və Fondun ümumi vəzifə və məqsədlərinə xidmət etmə səviyyəsinin qiymətləndirilməsi məqsədilə Layihə üzrə müvafiq göstəricilərin “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun tələblərinə uyğunluğu qiymətləndirilmiş, həmçinin “2014-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyası” ilə müəyyən edilmiş işlərin yerinə yetirilmə vəziyyəti təhlil edilmişdir.

1.2.1. “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu üzrə tələblərə uyğunluq

“Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 27.1-ci maddəsinə əsasən dövlət büdcəsinin, büdcədənkənar dövlət fondları büdcələrinin tərtibi, icrası və icrasına nəzarət üzrə əməliyyatların əlaqələndirilməsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı və büdcədənkənar dövlət fondları tərəfindən birgə hazırlanmış və təsdiq olunmuş tədbirlər planı vasitəsilə həyata keçirilir. “Dövlət büdcəsinin, büdcədənkənar dövlət fondları büdcələrinin tərtibi, icrası və icrasına nəzarət üzrə əməliyyatların əlaqələndirilməsinə dair Tədbirlər Planı” Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 12 iyul tarixli 93 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir. Tədbirlər Planı ilə dövlət büdcəsinin, büdcədənkənar dövlət fondları büdcələrinin tərtibi, icrası və icrasına nəzarət üzrə tədbirlərin məzmunu, icraçılar, əhatə olunan dövr və icra müddətləri müəyyən edilmişdir.

Fond tərəfindən tərtib edilmiş məlumata əsasən Qanun Layihəsinin hazırlanması zamanı Tədbirlər Planının tələbləri nəzərə alınmış, Layihənin tərtib edilməsində ölkə üzrə demoqrafik göstəricilər, sığorta-pensiya sisteminə təsir edən amillər qiymətləndirilmişdir.

Tədbirlər Planına əsasən Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyinə və İqtisadiyyat Nazirliyinə təqdim olunan Fondun büdcəsinin layihəsinə Fondun büdcə təsnifatına uyğun gözlənilən gəlirləri, daxilolma mənbələri (dövlət və qeyri-dövlət, neft və qeyri-neft sektorları, büdcə və qeyri-büdcə təşkilatları, sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə, habelə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına) üzrə gəlirlər barədə məlumatlar, Fondun büdcə təsnifatına uyğun hesablanmış gəlirləri, daxilolma mənbələri (dövlət və qeyri-

dövlət, neft və qeyri-neft sektorları, büdcə və qeyri-büdcə təşkilatları, sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə, habelə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına) üzrə gəlirlər barədə məlumatlar, məcburi dövlət sosial sığorta ayırmaları üzrə hüquqi və fiziki şəxslərin borcları (dövlət və qeyri-dövlət, büdcə və qeyri-büdcə təşkilatları, sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə) barədə məlumatlar, sosial siyasət üzrə nəzərdə tutulan tədbirlərin (dərəcələrin dəyişdirilməsi) qiymətləndirilməsinə dair məlumatlar, Fondun xərclərinin gözlənilən icrası, habelə növbəti il üzrə gəlirlərinin və xərclərinin ötən ilin faktiki, cari ilin isə proqnoz və gözlənilən nəticələri ilə büdcə təsnifatına uyğun müqayisəsi və zərurət yarandıqda digər sənədlər və məlumatlar daxil edilir.

Son illərdə həyata keçirilən bir sıra tədbirləri, o cümlədən struktur islahatlarını nəzərə alaraq, “Dövlət büdcəsinin, büdcədən kənar dövlət fondları büdcələrinin tərtibi, icrası və icrasına nəzarət üzrə əməliyyatların əlaqələndirilməsinə dair Tədbirlər Planı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 12 iyul tarixli 93 nömrəli Qərarına müvafiq dəyişikliklər edilməsi, həmçinin Fondun büdcəsinin layihəsinə rəy verilməsi istiqamətində daha əsaslı və ətraflı təhlillərin aparılması və nəticədə də daha dolğun və əhatəli rəyin hazırlanması məqsədilə yuxarıda qeyd edilən məlumatların müvafiq qaydada Hesablama Palatasına təqdim olunması ilə bağlı müddəanın əlavə olunması təklif olunur.

1.2.2. “2014-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyası” ilə müəyyən edilmiş işlərin yerinə yetirilməsi vəziyyəti

“2014-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyası” (bundan sonra – Konsepsiya) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 4 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir. Konsepsiya əhatə etdiyi dövrdə pensiya təminatı sahəsində dövlət siyasətinin əsaslarını müəyyənləşdirməklə pensiya təminatı sisteminin islahatının əsas məqsəd və vəzifələrini əks etdirir.

Konsepsiyaya əsasən pensiya təminatı sisteminin uzunmüddətli inkişaf dövrü üzrə maliyyə dayanıqlılığının daha da möhkəmləndirilməsi məqsədi ilə müvafiq tədbirlər işlənilməli, sosial sığorta prinsiplərinə əsaslanmayan dövlət öhdəlikləri üzrə xərclərin maliyyə yükünün sistemə təsiri tənzimlənməli, sosial sığorta haqları ilə sosial sığorta ödənişləri arasında əlaqə gücləndirilməlidir.

Konsepsiyaya əsasən pensiya təminatı sistemində islahatlar onun sosial sığortaya əsaslanmayan öhdəliklərdən qorunmasına istiqamətlənməli, bu məqsədlə 2014-2015-ci illərdə pensiya təminatı sisteminin öhdəlikləri dəqiqləşdirilməli, məcburi dövlət sosial sığorta haqları yalnız sosial sığorta nəticəsində yaranan xərclərə yönəldilməli, sığorta prinsiplərinə əsaslanmayan xərclərin isə minimum səviyyəyə endirilməklə, maliyyələşdirilməsi mənbələri optimallaşdırılmalıdır. Həmçinin, həmin dövr ərzində Konsepsiya çərçivəsində əmək pensiyasının baza hissəsinin restrukturizasiyası, sığorta haqqı normativinin strukturunun təkmilləşdirilməsi, pensiya sisteminin ödəmə potensialının gücləndirilməsi, sığorta prinsiplərinə uyğun olmayan, yeni güzəştli və xüsusi şərtlərlə, habelə erkən pensiyaya çıxma hallarında pensiya məbləği ilə ödənilən sığorta haqqı arasında mütənasibliyin təmin edilməsi, pensiya təminatı sisteminin uzunmüddətli inkişafı üçün aktuar təhlillərə əsaslanan mexanizmlərin formalaşdırılması kimi mühüm məsələlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Qeyd edək ki, Konsepsiyada həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan işlərin və tədbirlərin əksəriyyətinin müvafiq qanunvericiliklə tənzimlənməsindən, həmin tədbirlərin həyata keçirilməsinin qanunvericilikdə uyğun dəyişikliklərin aparılmasından bilavasitə asılı olması və bu dəyişikliklərin aparılmaması səbəbindən Konsepsiyada 2014-2015-ci illər üçün nəzərdə tutulan məsələlər Rəyin tərtib edildiyi dövrə də həll edilməmiş, Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlarda da Qanun layihəsində Konsepsiyaya uyğun olaraq islahat tədbirlərinin qiymətləndirilməsinin nəzərə alınmadığı qeyd edilmişdir.

Konsepsiya üzrə bu dövr üçün nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icra edilmədiyini nəzərə alaraq Fondun gəlir və xərcləri ilə bağlı Rəydə Konsepsiyanın tələblərinin icra vəziyyəti uyğun tədbirlər üzrə qiymətləndirilməmişdir.

Konsepsiyada qeyd edilən məsələlərin və qoyulmuş vəzifələrin əhəmiyyəti və vacibliyi, həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsində və məsələlərin həll olunmasında ləngimələr 2017-ci ildə bu istiqamətdə çevik addımların atılmasının zəruriliyini söyləməyə əsas verir.

II BÖLMƏ. FONDUN GƏLİRLƏRİ

Qanun layihəsində Fondun gəlirlərinin 3400000,0 min manat olacağı (Maddə 1) nəzərdə tutulmuşdur (Cədvəl 1)

Cədvəl 1. Fondun 2015-2017-ci illər üzrə gəlirləri ilə bağlı məlumat.

N	Göstəricilər	2015 (icra)	2016 (proqnoz)	2016 (gözl.icra)	2017 (layihə)							
		məbləğ, min manat	məbləğ, min manat	məbləğ, min manat	məbləğ, min manat	xüs. çəki, %	artım					
							2015-ci ilə nisbətən		2016-cı dür.proqnoza nisbətən		2016-cı il gözl.icraya nisbətən	
							mütəq, min manat	nisbi, %	mütəq, min manat	nisbi, %	mütəq, min manat	nisbi, %
	Gəlirlər	2914655,5	3307360,0	3130000,0	3400000,0	100,0	485344,5	116,7	92640,0	103,0	270000,0	108,6
1	Məcburi dövlət sosial sığorta haqları	1805133,8	2054990,0	1880000,0	2125000,0	62,5	319866,2	117,7	70010,0	103,4	245000,0	113,0
1.1.	Büdcədən maliyyələşən təşkilatlar üzrə	651254,8	760250,0	700000,0	825000,0	24,3	173745,2	126,7	64750,0	108,5	125000,0	117,9
1.1.1	Büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmalar	566132,4	658000,0	605000,0	704300,0	20,7	138167,6	124,4	46300,0	107,0	99300,0	116,4
1.1.2	Büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda işləyənlərdən daxilolmalar	77199,9	89750,0	82500,0	96000,0	2,8	18800,1	124,4	6250,0	107,0	13500,0	116,4
1.1.3	Büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitləri üzrə	7922,5	12500,0	12500,0	24700,0	0,7	16777,5	311,8	12200,0	197,6	12200,0	197,6
1.2.	Qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlər	1153879,0	1294740,0	1180000,0	1300000,0	38,2	146121,0	112,7	5260,0	100,4	120000,0	110,2
	o cümlədən											
	sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər üzrə	54358	53540,1	53540,1	54450,3	1,6	92,4	100,2	910,2	101,7	910,2	101,7
2	Dövlət büdcəsindən ayırmalar (transfərtlər)	1100000,0	1246000,0	1246000,0	1270000,0	37,4	170000,0	115,5	24000,0	101,9	24000,0	101,9
3	Sair gəlirlər	9521,7	6370,0	4000,0	5000,0	0,1	-4521,7	52,5	-1370,0	78,5	1000,0	125,0
	o cümlədən											
	sanatoriya-kurort yollayışlarının qismən dəyəri üzrə daxilolmalar	2079,5	1736,4	1736,4	1753,8	0,1	-325,7	84,3	17,4	101,0	17,4	101,0

Fondun növbəti ilə proqnozlaşdırılmış gəlirləri 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 485344,5 min manat və ya 16,7%, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 92640,0 min manat və ya 2,8%, gözlənilən icra göstəricisindən isə 270000,0 min manat və ya 8,6% çoxdur.

Məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə 2017-ci ildə 2125000,0 min manat və ya Fondun gəlirlərinin 62,5%-i qədər vəsaitin daxil olacağı nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci il üzrə müvafiq icra göstəricisindən 319866,2 min manat və ya 17,7%, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 70010,0 min manat və ya 3,4%, gözlənilən icra göstəricisindən isə 245000,0 min manat və ya 13,0% çoxdur. Qeyd edək ki, büdcədən maliyyələşən təşkilatlar üzrə 2016-cı ilin 700000,0 min manat gözlənilən icra göstəricisindən 125000,0 min manat və ya 17,9% çox olmaqla 825000,0 min manat, qeyri-büdcə sektoru üzrə isə 2016-cı ilin 1180000,0 min manat gözlənilən icra göstəricisindən 120000,0 min manat və ya 10,2% çox olmaqla 1300000,0 min manat məbləğində məcburi dövlət sosial sığorta haqqının toplanacağı proqnozlaşdırılmışdır.

Təqdim edilmiş məlumatlara görə, 2017-ci ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmaların 1600000,0 min manatının və ya 75,3%-inin sığortaedənlər tərəfindən (22%), 198000,0 min manatının və ya 9,3%-inin isə sığortaolunanlar tərəfindən (3%) ödəniləcək vəsaitlərin təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılmışdır. Həmin məbləğlər və nisbət 2015-ci ildə, müvafiq olaraq, 1582900,0 min manat və ya 87,8% və 187400,0 min manat və ya 10,4% olmuş, 2016-cı ildə isə, müvafiq olaraq, 1590000,0 min manat və ya 84,6% və 196500,0 min manat və ya 10,5% olacağı gözlənilir (Cədvəl 2).

Cədvəl 2. Sığortaedənlər və sığortaolunanlar tərəfindən ödənilən məcburi dövlət sosial sığorta haqlarına dair (digər istiqamətlər nəzərə alınmadan)

N	Daxilolma mənbələri	2015 (faktiki)		2016 (gözlənilən)		2017 (layihə)	
		məbləğ, mln. manat	xüsusi çəki	məbləğ, mln. manat	xüsusi çəki	məbləğ, mln. manat	xüsusi çəki
MDSSH üzrə gəlirlər, o cümlədən		1805,1	100,0	1880,0	100,0	2125,0	100,0
1	Sığortaedənlər tərəfindən ödənilmiş MDSSH	1582,9	87,7	1590,0	84,6	1600,0	75,3
1.1.	<i>büdcə təşkilatları üzrə</i>	566,1	31,4	605,0	32,2	704,0	33,1
1.2.	<i>qeyri-büdcə təşkilatları üzrə</i>	1016,8	56,3	985,0	52,4	895,7	42,2
2	Sığortaolunanlar tərəfindən ödənilən MDSSH	187,4	10,4	196,5	10,5	198,0	9,3
2.1.	<i>büdcə təşkilatları üzrə</i>	77,2	4,3	82,5	4,4	96,0	4,5
2.2.	<i>qeyri-büdcə təşkilatları üzrə</i>	110,2	6,1	114,0	6,1	102,0	4,8

2017-ci ilin dövlət büdcəsinin layihəsi ilə bağlı təqdim edilmiş müvafiq proqnoz göstəricilərinə görə respublika üzrə orta aylıq əmək haqqı 2016-cı ildə 490,1 manat, növbəti ildə isə 508,4 manat məbləğində nəzərdə tutulmuşdur. Göründüyü kimi, büdcə və qeyri-büdcə sektorları üzrə məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmalarda büdcə təşkilatlarından yığımların nəzərəçarpacaq artımı və qeyri-büdcə təşkilatlarından

yığımların azalması proqnozlaşdırılmışdır. Bütçə təşkilatlarından daxilolmaların artımının çox olması digər komponentin azalmasını kompensasiya edərək ümumilikdə artımı formalaşdırmışdır.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara görə, 2016-2017-ci illərdə ümumi əmək haqqı fondu müvafiq olaraq 7505839,6 min manat və 8482198,8 min manat məbləğində, məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən illik əmək haqqı məbləği isə, müvafiq olaraq, 7417959,7 min manat və 8046520,9 min manat məbləğində proqnozlaşdırılmışdır (Cədvəl 3). 2017-ci il dövlət büdcəsinin layihəsi ilə birlikdə təqdim edilmiş məlumatlara görə, orta aylıq əmək haqqı məbləğinin artım tempi 3,7% təşkil edəcəkdir.

Cədvəl 3. Gəlirlər üzrə ümumi sosial-iqtisadi inkişaf və proqnoz göstəricilərinə dair

N	Göstəricilər	2015 (faktiki)	2016 (gözlənilən)	2017 (layihə)
1	Məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən illik əmək haqqı fondu, min manatla*	7161561,8	7417959,7	8046520,9
	Bütçə sektoru üzrə	2600035,4	2800000,0	3300000,0
	Qeyri-bütçə sektoru üzrə	4561526,4	4617959,7	4746520,9
2	Orta aylıq əmək haqqı, manatla	466,9	490,1	508,4
	dövlət sektoru üzrə, manatla	360,4	401,7	430,1
	qeyri-dövlət sektoru üzrə, manatla	617,4	682,7	734,5
3	Fəaliyyətdə olan sığortaedənlərin sayı (pay torpaq mülkiyyətçiləri istisna olmaqla)*	150806	146406	147000
	o cümlədən, bütçə sektoru üzrə	4728	4708	4720
4	Sığortaolunanların sayı (pay torpaq mülkiyyətçiləri istisna olmaqla)*	1395295	1369650	1370000
	o cümlədən, bütçə sektoru üzrə	615468	605404	606000

Qeyd: *- Fondun məlumatları

Cədvəl 3-dən göründüyü kimi, məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən illik əmək haqqı fondu üzrə 8,5%, o cümlədən bütçə sektoru üzrə 17,9%, qeyri-bütçə sektoru üzrə isə cəmi 2,8% səviyyəsində artım proqnozlaşdırılmışdır.

Cədvəl 1-də əks etdirilmiş məlumatlarla müqayisə göstərir ki, bütçə sektoru üzrə məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının artım səviyyəsi həmin sektor üzrə bu haqlara cəlb edilən illik əmək haqqı fondunun artım səviyyəsinə uyğundur, qeyri-bütçə sektoru üzrə məcburi dövlət sosial sığorta haqlarının artım səviyyəsi isə həmin sektor üzrə bu haqlara cəlb edilən illik əmək haqqı fondunun artım səviyyəsini nəzərəcərpacaq dərəcədə üstələyir.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2017-ci ildə sığortaedənlərin sayının, pay torpaq mülkiyyətçiləri istisna olmaqla, 147000 olacağı proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin faktiki 150806 say göstəricisindən 3806 vahid az olmaqla həmin göstəricinin 97,5%-ini təşkil edir və 2016-cı ilin gözlənilən 146406 say göstəricisindən isə 594 vahid və ya 0,4% çoxdur. Göründüyü kimi, növbəti ildə sığortaedənlərin sayında ciddi artım proqnozlaşdırılmamışdır.

2017-ci ildə sığortaolunanların sayında da ciddi artım nəzərdə tutulmamışdır. Belə ki, 2017-ci il üzrə sığortaolunanların sayının, pay torpaq mülkiyyətçiləri istisna olmaqla, 1370000 nəfər olacağı gözlənilir ki, bu da 2015-ci il üzrə müvafiq faktiki göstəricidən 25295 nəfər az və ya həmin göstəricinin 98,2%-ini təşkil etsə də, 2016-cı il üzrə müvafiq gözlənilən icra göstəricisindən 350 nəfər və ya 0,03% çoxdur.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2016-cı ilin 10 ayı ərzində 85154 nəfər fiziki şəxs sığortaedən qismində qeydiyyatda alınmış, 102687 nəfər fiziki şəxs fəaliyyətini dayandırmış, hüquqi şəxslər üzrə dövlət reyestrinə 5517 subyekt daxil olmuş, 19550 subyekt isə fəaliyyətini dayandırmışdır. Başqa sözlə, mənfi saldo fiziki şəxslər üzrə 17533 nəfər, hüquqi şəxslər üzrə 14033 vahid təşkil etmişdir.

Sığortaedənlərin və sığortaolunanların sayı baxımından 2015-ci ilə nisbətən azalma, 2016-cı ilə nisbətən isə cüzi də olsa artım şəraitində məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə 2015-ci ilin faktiki göstəricisinə nisbətən 17,7%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisinə nisbətən 13,0%-lik artım daha əsaslı yanaşmanın tətbiq edilməsi zərurətini göstərir. Belə ki, məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən əmək haqqı fondunun proqnozlaşdırılmış 8,5% artımı sığortaolunan və sığortaedənlərin sayında proqnozlaşdırılmış cüzi artım fonunda orta aylıq əmək haqqı məbləğinin 3,7% səviyyəsində artımına uyğun gəlmir. Bu göstəricilərin müqayisəsi məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə mövcud potensialın müəyyən edilməsi ilə bağlı tədbirlərin gücləndiriləcəyini qeyd etmək imkanı verir.

Hesablama Palatası tərəfindən həyata keçirilən nəzarət tədbirlərinin nəticələri Fond da fəaliyyətsiz kimi uçotda olan təsərrüfat subyektlərinin faktiki olaraq fəaliyyət göstərməsi, işçi sayları üzrə fərqlərin olması, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslərin əsas fəaliyyət növünün və yerinin düzgün nəzərə alınmaması kimi halların mövcud olduğunu göstərir. *Qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Fondun gəlirlərinin artırılması məqsədilə sığortaedənlərlə iş üzrə inzibatçılığın və onlarla hesablaşmaların aparılması istiqamətində fəaliyyətin gücləndirilməsini məqsədmüvafiq hesab edirik.*

Fondun gəlirlərində *dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfertin)* məbləği 1270000,0 min manat və ya Fondun ümumi gəlirlərinin 37,4%-i qədər nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci il üzrə müvafiq göstəricidən 170000,0 min manat və ya 15,5%, 2016-cı il üzrə müvafiq proqnoz və gözlənilən icra göstəricilərindən 24000,0 min manat və ya 1,9% çoxdur. Dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfertlərin) Fondun gəlirlərində xüsusi çəkisi 2015-ci ilin icrası üzrə 37,7%, 2016-cı ilin gözlənilən icrası üzrə 39,8% təşkil edir.

Qanun layihəsinə əsasən *sair gəlirlər* olaraq digər mənbələr üzrə 2017-ci ildə 5000,0 min manat və ya Fondun gəlirlərinin 0,1%-i qədər vəsait proqnozlaşdırılmışdır. Həmin vəsait 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 4521,7 min manat, 2016-cı ilin dürüstləşdirilmiş proqnoz göstəricisindən isə 1370,0 min manat az, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən 1000,0 min manat və ya 25,0% çoxdur.

2.1. Dövlət büdcəsindən transfertlər və büdcə sektoru üzrə gəlirlər

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2017-ci ildə də Fondun büdcəsinin formalaşmasında dövlət büdcəsinin iştirakı əhəmiyyətli dərəcədə olacaqdır (Cədvəl 4).

Cədvəl 4. Dövlət büdcəsindən Fondun büdcəsinə daxilolmalara dair

N	Göstəricilər	2015 (icra)	2016 (proqnoz)	2016 (gözl.icra)	2017 (layihə)						
		məbləğ, min manat	məbləğ, min manat	məbləğ, min manat	məbləğ, min manat	artım					
						2015-ci ilə nisbətən		2016-cı dır.proqnoza nisbətən		2016-cı il gözl.icraya nisbətən	
						mütləq, min manat	nisbi,%	mütləq, min manat	nisbi,%	mütləq, min manat	nisbi,%
1	Gəlirlər, o cümlədən	2914655,5	3307360,0	3130000,0	3400000,0	485344,5	116,7	92640,0	102,8	270000,0	108,6
2	Məcburi dövlət sosial sığorta haqları, o cümlədən	1805133,8	2054990,0	1880000,0	2125000,0	319866,2	117,7	70010,0	103,4	245000,0	113,0
3	Dövlət büdcəsi üzrə cəmi	1751254,8	2006250,0	1946000,0	2095000,0	343745,2	119,6	88750,0	104,4	149000,0	107,7
4	Büdcədən maliyyələşən təşkilatlar üzrə	651254,8	760250,0	700000,0	825000,0	173745,2	126,7	64750,0	108,5	125000,0	117,9
4.1.	Büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmalar	566132,4	658000,0	605000,0	704300,0	138167,6	124,4	46300,0	107,0	99300,0	116,4
4.2.	Büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda işləyənlərdən daxilolmalar	77199,9	89750,0	82500,0	96000,0	18800,1	124,4	6250,0	107,0	13500,0	116,4

4.3.	Büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitləri üzrə	7922,5	12500,0	12500,0	24700,0	16777,5	311,8	12200,0	197,6	12200,0	197,6
5	Dövlət büdcəsindən ayırmalar (transfərlər)	1100000,0	1246000,0	1246000,0	1270000,0	170000,0	115,5	24000,0	101,9	24000,0	101,9

Büdcə sektorundan daxilolmaların tərkibində 704300,00 min manat və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə Fondun gəlirlərinin 33,1%-i büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmalar (22%), 96000,00 min manat və ya 4,5% isə büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda işləyənlərdən daxilolmalar (3%) üzrə formalaşacaqdır. Müvafiq xüsusi çəki göstəriciləri 2015-ci ilin icrasında 31,4% və 4,3%, 2016-cı ilin gözlənilən icrasında isə 32,2% və 4,4% təşkil edir.

Büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan (22,0%) və həmin təşkilatlarda işləyənlərdən (3,0%) daxil olmaların məbləği 2015-ci ilin icra göstəricisindən, müvafiq olaraq, 138167,6 min manat (24,4%) və 18800,1 min manat (24,4%), cari ilin proqnoz göstəricisindən, müvafiq olaraq, 46300,0 min manat (7,0%) və 6250,0 min manat (7,0%), gözlənilən icra göstəricisindən isə, müvafiq olaraq, 99300,0 min manat (16,4%) və 13500,0 min manat (16,4%) çox nəzərdə tutulmuşdur.

Büdcədən maliyyələşən təşkilatlar üzrə 2017-ci ildə Fondun gəlirlərinin 24,3%-i, məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə gəlirlərin isə 38,8%-i qədər və ya 825000,0 min manat vəsaitin daxil olacağı proqnozlaşdırılmışdır ki, həmin vəsait də 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 173745,2 min manat və ya 26,7%, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 64750,0 min manat və ya 8,5%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 125000,0 min manat və ya 17,9% çoxdur. Büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmaların Fondun ümumi gəlirlərində və məcburi dövlət sosial sığorta haqlarından daxilolmalarda xüsusi çəkisi 2015-ci ilin icrasında, müvafiq olaraq, 22,3% və 36,1% təşkil etmiş, 2016-cı ildə isə, müvafiq olaraq, 22,3% və 37,2% olacağı gözlənilir.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən büdcə sektoru üzrə sığortaedənlərin və sığortaolunanların sayı 2015-ci ilin icrasına əsasən, müvafiq olaraq, 4728 vahid və 615468 nəfər olmuş, 2016-cı ildə həmin göstəricilərin, müvafiq olaraq, 4708 vahid və 605404 nəfər olacağı gözlənilir, 2017-ci ildə isə, müvafiq olaraq, 4720 vahid və 606000 nəfər olacağı proqnozlaşdırılmışdır. 2017-ci ildə sığortaedənlərin sayının 2015-ci ilin icrası üzrə müvafiq göstəricidən 8 vahid az və ya həmin göstəricinin 99,8%-i qədər, sığortaolunanların sayının isə 9468 nəfər az və ya həmin göstəricinin

98,5%-i qədər olması proqnozlaşdırılmışdır. 2016-cı ilin müvafiq gözlənilən icrası üzrə isə həmin göstəricilər, müvafiq olaraq, 12 vahid və ya 0,3% və 596 nəfər və ya 0,1% çox nəzərdə tutulmuşdur.

Büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmalar üzrə daha böyük artım tempi büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitləri üzrə nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, 2017-ci ildə bu mənbədən 24700,00 min manat və ya cəmi gəlirlərin 0,7%-i qədər vəsaitin daxil olması proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin müvafiq göstəricisindən 16777,50 min manat və ya 3,1 dəfə, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz və gözlənilən icra göstəricisindən isə 12200,00 min manat və ya 97,6% çoxdur.

2015-ci il üzrə müvafiq hesabatlarla əsasən ilin əvvəlinə büdcə təşkilatları üzrə formalaşmış 6883,70 min manat debitor borcun 6112,30 min manatı və ya 88,8%-i borcun əsas məbləğindən, 753,90 min manatı və ya 11,0%-i maliyyə sanksiyalarından, 17,5 min manatı və ya 0,2%-i isə digər məbləğlərdən ibarət olmuşdur.

01.01.2016-cı il tarixə debitor borcların məbləği 403,70 min manat və ya 5,9% azalaraq 6480,00 min manat, o cümlədən borcun əsas məbləği 345,10 min manat və ya 5,6% azalaraq 5767,20 min manat, maliyyə sanksiyaları üzrə borclar 58,6 min manat və ya 7,8% azalaraq 695,30 min manat təşkil etmişdir. Ümumilikdə həmin tarixə büdcə təşkilatları üzrə debitor borcun 5767,2 min manatı və ya 89,0%-i borcun əsas məbləğindən, 695,3 min manatı və ya 10,7%-i maliyyə sanksiyaları üzrə borclardan, 17,5 min manatı və ya 0,3%-i isə digər borclardan ibarət olmuşdur.

01.07.2016-cı il tarixə debitor borclarının səviyyəsi 33158,6 min manatadək artmış, həmin borcun 32436,3 min manatını və ya 97,8%-ini borcun əsas məbləği, 704,8 min manatını və ya 2,1%-i maliyyə sanksiyaları üzrə borclar, 17,5 min manatını və ya 0,1%-ini isə digər borclar təşkil etmişdir. Ümumi borc məbləği 26678,6 min manat və ya 5,1 dəfə, o cümlədən borcun əsas məbləği 26669,1 min manat və ya 5,6 dəfə, maliyyə sanksiyaları üzrə borclar 9,5 min manat və ya 1,4% artmış, digər borcların məbləği dəyişməmişdir.

Təqdim edilmiş məlumatlarda büdcə sektorunda məcburi dövlət sosial sığorta ayırmaları üzrə borcların əsas məbləğinin 2005-ci ildən əvvəlki dövrlərdə yaranması, son illərdə isə vəsaitlərin Fonda vaxtında hesablanmamasına və ödənilməməsinə görə penyaların və ya hesabatların vaxtında təqdim edilməməsinə görə maliyyə sanksiyalarının tətbiqi nəticəsində debitor borcun da əsasən penya və maliyyə sanksiyaları üzrə formalaşdığı qeyd edilmişdir.

Fondun gəlirlərində *dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtin) məbləği*, yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, 1270000,0 min manat və ya Fondun ümumi gəlirlərinin 37,4%-i qədər nəzərdə tutulmuşdur.

Beləliklə, 2017-ci ildə Fondun ümumi gəlirlərinin 2095000,0 min manatı və ya 61,6%-i dövlət büdcəsinin iştirakı ilə formalaşacaqdır. Bu göstərici 2015-ci ildə 60,1% təşkil etmişdir, 2016-cı il üzrə proqnozuna əsasən həmin payın 60,7%, gözlənilən icrasına əsasən 62,2% olacağı gözlənilir.

Qeyd edək ki, Fondun büdcəsinin formalaşmasında dövlət büdcəsinin iştirak payının artım və dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtlərin) ümumi gəlirlərdə xüsusi çəkisinin azalması büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan məcburi dövlət sosial sığortası üzrə daxilolmaların səviyyəsinin Fondun ümumi gəlirlərində xüsusi çəkisinin artdığını göstərir.

2.2. Qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlər

2017-ci ildə qeyri-büdcə sektoru üzrə 1300000,00 min manat və ya Fondun ümumi gəlirlərinin 38,2%-i qədər vəsait proqnozlaşdırılmışdır. Bu, 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 146121,0 min manat və ya 12,7%, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 5260,00 min manat və ya 0,4% çoxdur (Cədvəl 5).

Cədvəl 5. Qeyri-büdcə sektoru üzrə daxilolmalara dair

N	Göstəricilər	2015 (icra) məbləğ, min manat	2016 (dür.proq noz) məbləğ, min manat	2016 (gözl.icra) məbləğ, min manat	2017 (layihə)							
					məbləğ, min manat	xüs. çəki, %	artım					
							2015-ci ilə nisbətən		2016-cı dür.proqnoza nisbətən		2016-cı il gözl.icraya nisbətən	
							mütləq, min manat	nisbi, %	mütləq, min manat	nisbi, %	mütləq, min manat	nisbi, %
1	Gəlirlər, o cümlədən	2914655,5	3307360,0	3130000,0	3400000,0	100,0	485344,5	116,7	92640,0	102,8	270000,0	108,6
2	Qeyri- büdcə sektoru üzrə gəlirlər	1153879,0	1294740,0	1180000,0	1300000,0	38,2	146121,0	112,7	5260,0	100,4	120000,0	110,2
	o cümlədən											
2.1	sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər üzrə	54358,0	53540,1	53540,1	54450,3	1,6	92,4	100,2	910,2	101,7	910,2	101,7

Qeyd edək ki, Fondun gəlirlərində qeyri-büdcə sektorunun xüsusi çəkisi 2015-ci ilin icra göstəricisi üzrə 39,6%, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisi üzrə 39,1%, 2017-ci ilin layihəsində isə 38,2% təşkil edir.

2017-ci ilin büdcə layihəsində qeyri-büdcə təşkilatlarından məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə daxilolmaların həcmnin, sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər istisna olmaqla, 1245549,7 min manat olacağı proqnozlaşdırılmışdır. Bu, 2016-cı ilin proqnoz göstəricisindən cəmi 4349,8 min manat və ya 0,4%, müvafiq gözlənilən icra göstəricisindən isə 119089,8 min manat və ya 10,6% çoxdur. 2016-cı ildə bu mənbə üzrə daxilolmaların 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisinə nisbətən 26938,9 min manat və ya 2,5% artacağı gözlənilir.

Müvafiq illər üzrə dövlət büdcəsinin layihəsi və icrası ilə bağlı rəylərin tərtib edilməsi məqsədilə Hesablama Palatasına təqdim edilmiş məlumatlara əsasən qeyri-büdcə sektorunda muzzdlu işlə çalışanların (hasilatın pay bölgüsü sazişləri üzrə muzzdlu işləyənlər istisna olmaqla) əmək haqlarından gəlir vergisinin məbləği 2015-ci ilin icrasında 397279,8 min manat, 2016-cı ilin gözlənilən icrasında 472999,6 min manat, 2017-ci ilin proqnozunda isə 564742,0 min manat təşkil edir. Başqa sözlə, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisi 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 75719,8 min manat və ya 19,1%, 2017-ci ilin proqnoz göstəricisi isə 2016-cı ilin göstəricisindən 91742,4 min manat və ya 19,4% çoxdur.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara görə, qeyri-dövlət sektoru üzrə cari ildə daxilolmaların təsdiq edilmiş məbləği 114740,0 min manat azaldılaraq ilin sonuna 1180000,0 min manat məbləğində icra ediləcəyi gözlənilir. Təqdim edilmiş makroproqnozlara əsasən ÜDM-də qeyri-dövlət sektorunun payının 2015-ci illə müqayisədə 2016-cı ildə 1,9 faiz bəndi artaraq 82,2%-ə çatması gözlənilir.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən qeyri-büdcə sektoru üzrə fəaliyyətdə olan sığortaedənlərin sayı (pay torpaq mülkiyyətçiləri istisna olmaqla) 2015-ci ildə 146078 vahid, sığortaolunanların sayı isə 779827 nəfər olmuşdur. Həmin göstəricilər 2016-cı il üçün müvafiq olaraq, 141698 vahid və 764246 nəfər, 2017-ci ilin layihəsində isə müvafiq olaraq, 142280 vahid və 764000 nəfər təşkil edir. Göründüyü kimi, 2017-ci ildə sığortaedənlərin sayı 2015-ci ilin faktiki göstəricisindən 3798 vahid az və ya həmin göstəricinin 97,4%-i qədər, sığortaolunanların sayının 15827 nəfər az və ya 2015-ci il üzrə göstəricinin 98,0%-i qədər, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisinə nəzərən sığortaedənlərin sayının 582 vahid və ya 0,4% çox, sığortaolunanların sayının isə 246 nəfər az və ya müvafiq gözlənilən icra göstəricisinin 99,9%-i qədər olacağı

nəzərdə tutulmuşdur. Beləliklə, qeyd etmək olar ki, qeyri-büdcə sektoru üzrə sığortaolunanların və sığortaedənlərin sayında gələn il cari ildəkinə nisbətən nəzərə çarpacaq dəyişiklik proqnozlaşdırılmamışdır.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara görə, qeyri-büdcə sektoru üzrə daxilolmaların 895700,0 min manatının və ya 68,9%-nin sığortaedənlər tərəfindən, 102000,00 min manatının və ya 7,8%-nin isə sığortaolunanlar tərəfindən ödənilən məcburi dövlət sosial sığorta haqlarından ibarət olacağı proqnozlaşdırılmışdır.

Qeyd edilən mənbələr üzrə məbləğ və xüsusi çəki göstəriciləri 2015-ci ilin icrasında 1016,72 min manat və ya 88,1% və 110,2 min manat və ya 9,6%, 2016-cı ilin gözlənilən icrasında isə 985,00 min manat və ya 83,5% və 114,00 min manat və ya 9,7% təşkil edir. Göründüyü kimi, məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə əsas yük sığortaedənlərin üzərinə düşür ki, bu da sosial sığorta sistemində iştiraka maraq baxımından sığorta haqqı normativinin strukturunun təkmilləşdirilməsi tədbiri kimi Konsepsiyada nəzərdə tutulan məsələnin əhəmiyyətini bir daha göstərir.

Sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər üzrə 2017-ci ildə 54450,00 min manat və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqlarından daxilolmaların 2,6%-i, qeyri-büdcə sektoru üzrə daxilolmaların isə 4,2%-i qədər vəsaitin daxil olması proqnozlaşdırılmışdır. Həmin vəsait 2015-ci ilin icra göstəricisinə təxminən bərabər olsa da 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricisindən 910,2 min manat və ya 1,7% çoxdur. Qeyd etmək lazımdır ki, müvafiq xüsusi çəki göstəriciləri 2015-ci ilin icrasında, müvafiq olaraq, 3,0% və 4,7%, 2016-cı ilin gözlənilən icrasında isə, müvafiq olaraq, 2,8% və 4,5% təşkil edir

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən növbəti il qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlərin 7600,0 min manatı və ya 0,6%-i məcburi dövlət sosial sığorta haqqını gəlirlərinin 20,0%-i həcmində ödəyən vəkillər kollegiyasının üzvləri, xüsusi notariuslar, sərbəst auditorlar, sərbəst mühasiblər tərəfindən ödəniləcək vəsaitlər təşkil edəcəkdir ki, bu da 2015-ci ilin faktiki icra göstəricisindən 113,4 min manat, və ya 1,5%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 100,0 min manat və ya 1,3% çoxdur. Qeyd edilən mənbədən gəlirlərin qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlərdə xüsusi çəkisi 2015-ci ilin icra və 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəriciləri üzrə də 0,6% təşkil edir.

Təqdim edilmiş məlumatlarda müəlliflik qonorarını hesablanmış qonorar məbləğinin 15,0%-i miqdarında ödəyən hüquqi və fiziki şəxslər üçün ödəmə mənbəyindən tutulmaqla daxil olacaq vəsaitin məbləğinin 1700,0 min manat olacağı proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin faktiki icra göstəricisindən 59,6 min manat və

ya 3,6%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 50,0 min manat və ya 3,0% çox olmaqla qeyri-büdcə sektoru üzrə gəlirlərin 0,1%-i qədərdir. 2015-ci və 2016-cı illər üzrə də müvafiq xüsusi çəki göstəricisi 0,1% təşkil edir.

Beləliklə, qeyd etmək olar ki, vəkillər kollegiyasının üzvləri, xüsusi notariuslar, sərbəst auditorlar, sərbəst mühasiblər, həmçinin müəlliflik qonorarını hesablanmış qonorar məbləğinin 15,0%-i miqdarında ödəyən hüquqi və fiziki şəxslər üzrə Fondun daxilolmalar 2017-ci ildə 9300,0 min manat təşkil edir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 1,6% çoxdur. 2015-ci illə müqayisədə isə artım 1,9% proqnozlaşdırılmışdır.

Hesablama Palatasının Fondun yerli orqanlarında apardığı nəzarət tədbirləri bir qayda olaraq hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən əmək haqqı ödənişlərinin düzgün göstərilməməsi, fiziki şəxslər tərəfindən fəaliyyət növünün və yerinin düzgün nəzərə alınmaması hallarının mövcud olduğunu göstərir və bu, qeyd olunan mənbə üzrə daxilolmalara öz təsirini göstərməkdədir.

2015-ci il üzrə təqdim edilmiş məlumat və hesabatlarla əsasən qeyri-büdcə sektoru üzrə Fondun debitor borclarının həcmi ilin əvvəlinə nisbətən sonunda 32963,8 min manat və ya 11,7% artaraq 314772,80 min manat olmuşdur. O cümlədən, borcun əsas məbləği 22597,5 min manat və ya 9,9% artaraq 250015,9 min manat, maliyyə sanksiyaları 10372,50 min manat və ya 19,1% artaraq 64677,4 min manat, digər borclar isə 6,2 min manat və ya 7,2% azalaraq 79,5 min manat təşkil etmişdir. Qeyd edək ki, qeyri-büdcə sektoru üzrə debitor borcların məbləği 2015-ci ildə bu sektor üzrə Fonda daxilolmaların 27,3%-ə bərabərdir.

Debitor borcların aradan qaldırılması üçün 2015-ci ildə ümumilikdə 24261,4 min manat məbləğində borcun və ya ilin əvvəlinə olan borc məbləğinin 8,4%-i qədər vəsaitin ödənişinin təmin edilməsi məqsədilə məhkəməyə 4445 sayda, o cümlədən fiziki şəxslər üzrə 2548,0 min manat borcun ödənilməsi məqsədilə 3649 sayda, iri sığortaedənlər üzrə cəmi 2961,2 min manat borcun ödənilməsi məqsədilə 23 sayda, digər hüquqi şəxslər üzrə 18445,5 min manatın ödənişinin təmin edilməsi məqsədilə 726 sayda, bələdiyyələr üzrə 306,7 min manat borcun ödənilməsi məqsədilə 47 sayda iddia ərizəsi göndərilmişdir. Həmin iddia ərizələrindən 15718,7 min manat borcu əhatə edən 3834 ərizəyə müvafiq məhkəmə orqanında baxılmış, 15629,2 min manat borcun ödənilməsi üzrə 3767 iddia təmin edilmiş, 66 fiziki şəxs və 1 hüquqi şəxsə aid 89,5 min manat borc üzrə 67 iddia isə rədd edilmişdir. Təmin edilmiş iddialar üzrə cəmi 376,4 min manatın və ya təmin edilmiş cəmi iddia məbləğinin 2,4%-i qədər vəsaitin ödənişi həyata keçirilmişdir

ki, həmin məbləğin də 168,5 min manatı digər hüquqi şəxslərə, 50,9 min manatı bələdiyyələrə, 157,0 min manatı isə fiziki şəxslərə aid olmuşdur.

Qeyri-büdcə təşkilatları üzrə 01.07.2016-cı il tarixə debitor borcların həcmi 347009,3 min manat təşkil etmişdir ki, bu da ilin əvvəlinə olan göstəriciyə nisbətən 32236,5 min manat və ya 10,2% çoxdur. Bu məbləğ cari ilin sonuna gözlənilən müvafiq göstəricinin 29,4%-ni təşkil edir.

Debitor borcların 276611,2 min manatı və ya 80,0%-i borcun əsas məbləğindən, 70298,9 min manatı və ya 20,0%-i maliyyə sanksiyalarından, 99,2 min manatı isə digər gəlirlər üzrə borclardan ibarət olmuşdur.

01.07.2016-cı il tarixə olan debitor borcların 50742,6 min manatı və ya 13,3%-i iri sığortaedənlər üzrə, 8306,6 min manatı və ya 2,2%-i bələdiyyə mülkiyyətində olan təşkilatlar üzrə, 269927,4 min manatı və ya 71,0%-i digər hüquqi şəxslər üzrə, 18032,7 min manatı və ya 4,7%-i fiziki şəxslər və digər sığortaedənlər üzrə formalaşmışdır. Göründüyü kimi, ilin əvvəlinə nisbətən debitor borcları iri sığortaedənlər üzrə 2091,8 min manat və ya 4,3%, bələdiyyə mülkiyyətində olan təşkilatlar üzrə 255,5 min manat və ya 3,2%, digər hüquqi şəxslər üzrə 28265,0 min manat və ya 11,7%, fiziki şəxslər və digər sığortaedənlər üzrə 1662,0 min manat və ya 10,2% artmışdır.

İri sığortaedənlərdən ilin əvvəlinə nisbətən debitor borclarında azalma yalnız Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi və "Azərenerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti üzrə müşahidə edilmiş, azalma müvafiq olaraq, 2980,6 min manat və ya 33,3% və 111,2 min manat və ya 1,9% təşkil etmiş, debitor borcun məbləği, müvafiq olaraq, 5959,5 min manat və 5837,0 min manat olmuşdur.

Digər iri sığortaedənlər üzrə debitor borclarında ilin əvvəlinə nisbətən artım olmuş, artım Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti üzrə 1717,4 min manat və ya 3,3 dəfə, "Azərbaycan Dəmir Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti üzrə 281,4 min manat və ya 12,4%, "Azərbaycan Hava Yolları" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti üzrə 88,6 min manat və ya 5,7%, "Azərbaycan Xəzər Dəniz Gəmiçiliyi" Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti üzrə 196,6 min manat və ya 45,5%, "Azərsu" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti üzrə 2899,6 min manat və ya 10,1% təşkil etmişdir.

2016-cı ilin I yarısı ərzində 2333 sığortaedən üzrə 12205,5 min manat və ya ilin əvvəlinə olan borcun 3,8%-i qədər borcun ödənişinin təmin edilməsi üçün məhkəmə orqanlarına iddia ərizələri göndərilmiş, həmin ərizələrdə 8781,2 min manat məbləği əhatə edən 1893 ərizəyə məhkəmə orqanlarında baxılmış, 1859 ərizə üzrə 8300,5 min manat məbləğində və ya qaldırılmış iddia məbləğinin 68,0%-i qədər iddia məbləği təmin

edilmiş, 185,1 min manat məbləğində 110 iddia ərizəsi rədd edilmiş, təmin edilmiş iddia ərizələri üzrə 101,1 min manat (1,2%) vəsaitin ödənişi həyata keçirilmişdir.

Göründüyü kimi, debitor borcların məbləği xüsusilə də qeyri-büdcə sektoru üzrə son dövrlərdə artım tendensiyasına malik olmuşdur ki, bu da debitor borcların yaranmasının qarşısının alınması və ləğv edilməsi istiqamətində Fondun fəaliyyətinin gücləndirilməsinin zəruri olduğunu söyləməyə əsas verir. Qeyd edilməlidir ki, debitor borcların aradan qaldırılması üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tədbirlərin görülməsindən sonra da borcların ödənilməsinə bir çox hallarda rast gəlinir ki, bu da müvafiq tədbirlərin görülməsindən sonra ödənişin təmin etdirilməsi istiqamətində Fondun əlavə inzibati vasitələrə və mexanizmlərə malik olmaması ilə bağlıdır. Belə hallar isə borcu yaranan digər sığortaedənlər tərəfindən də həmin borcların ödənişinə səhlənkər və səthi yanaşmalarına şərait yaradır.

Hesablama Palatası həyata keçirdiyi nəzarət tədbirlərinin nəticələrinə əsaslanaraq debitor borcların aradan qaldırılması istiqamətində bütün zəruri tədbirlərdən tam istifadə edilməklə məcburi dövlət sosial sığortası üzrə daxilolma potensialının artırılmasını məqsədemüvafiq hesab edir.

2.3. Sair gəlirlərin strukturu

Qanun layihəsinə əsasən *sair gəlirlər* olaraq digər mənbələr üzrə 2017-ci ildə 5000,0 min manat və ya Fondun gəlirlərinin 0,1%-i qədər vəsait proqnozlaşdırılmışdır. Həmin vəsait 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 4521,7 min manat, 2016-cı ilin dürüsləşdirilmiş proqnoz göstəricisindən isə 1370,0 min manat az, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən 1000,0 min manat və ya 25,0% çoxdur.

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2017-ci il üzrə büdcə layihəsində də sair gəlirlərin tərkibi haqqında, sanatoriya-kurort yollayışlarının qismən dəyəri üzrə daxilolmalar istisna olmaqla, dəqiq açıqlamaların verilməməsi həmin gəlirlər üzrə ətraflı araşdırma və təhlillərin aparılmasına imkan vermədiyi qeyd edilməlidir.

Növbəti ilin layihəsində *sanatoriya-kurort yollayışlarının qismən dəyəri üzrə daxilolmalardan* 1753,8 min manat məbləğində vəsait proqnozlaşdırılmışdır. Bu, 2015-ci ilin müvafiq göstəricindən 325,7 min manat az, 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricisindən isə 17,4 min manat və ya 1,0% çoxdur.

Qeyd edilməlidir ki, Qanun layihəsində sanatoriya-kurort müalicəsi üçün yollayışların alınmasına gələn il 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 3,2 min manat və ya 0,02% çox, 2016-cı ilin isə gözlənilən icra göstəricisi qədər, yəni 14880,0 min manat vəsaitin sərf ediləcəyi proqnozlaşdırılmışdır (Cədvəl 6).

Cədvəl 6. Fondun sığortaolunanların sanatoriya-kurort müalicə və sağlamlaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsi və daxilolmalar üzrə məlumatlar (Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası və Fondun məlumatları, həmçinin icra göstəriciləri əsasında)

	2015 (icra)	2016 (gözlənilən icra)	2017 (layihə)
Yollayışlar üzrə xərc, min manat	14876,8	14880,0	14880,0
Yollayışların sayı, ədəd	15755	15755	15755
o cümlədən			
pulsuz verilmiş yollayışlar, ədəd	1125	1575	1575
15% dəyəri ödənilmiş yollayışlar, ədəd	14630	14180	14180
Orta hesabla 1 yollayışın dəyəri, manatla	944,3	944,5	944,5
1 yollayışın dəyərinin 15%-i, manat	141,6	141,7	141,7
Yollayışların satışından daxilolma (hesablanmış), min manat	2072,2	2008,9	2008,9
Fondun məlumatına əsasən daxilolma, min manat	2079,5	1736,4	1753,8
Fərq, min manat	-7,3	272,5	255,1

Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasından verilmiş məlumata əsasən ümumi xərc məbləği cari ildəki qədər olduğu üçün gələn ildə də yollayışlar üzrə bütün göstəricilər 2016-cı ilin gözlənilən icrası üzrə göstəricilərə bərabər olacaqdır. Həmçinin, həmin məlumata əsasən cari ildə 16340 ədəd yollayışın satılacağı proqnozlaşdırılmışdır ki, bunun da ümumilikdə tam dəyəri 831,9 min manat olan 1200 ədədinin haqqı ödənilmədən, ümumilikdə tam dəyəri 14048,1 min manat təşkil edən 15140 ədədinin isə dəyərinin 15%-i ödənilməklə verilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bununla belə, xərclənən vəsait üzrə cari ilin gözlənilən icra və gələn ilin proqnoz göstəriciləri 2015-ci il üzrə faktiki icra göstəricisinə təxminən bərabər olduğu üçün hesablamalarımızda yollayışların ümumi sayı 2015-ci il üzrə müvafiq say göstəricisi qədər, pulsuz verilmiş yollayışların sayı isə Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasının və Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2000-ci il 28 fevral tarixində birgə təsdiq etdiyi "Məcburi dövlət sosial sığorta vəsaitləri hesabına sanatoriya-kurort müəssisələrinə verilən yollayışların bölüşdürülməsi və uçotu Qaydaları"nın 2.5-ci bəndinə müvafiq olaraq yollayışların ümumi sayının 10%-i miqdarında götürülmüşdür. Qeyd edilən parametrlər üzrə riyazi hesablamalar nəticəsində cari ilin gözlənilən icrasında və gələn

ilin proqnozunda pulsuz verilən yollayışların sayının 1575 ədəd, 15% qismən dəyəri ödənilməklə verilən yollayışların sayının 14180 ədəd, 1 ədəd yollayışın orta dəyərinin isə 944,5 manat təşkil etdiyini söyləmək olar. Bu isə 15% qismən dəyəri ödənilməklə verilən yollayışlar üzrə 2008,9 min manat daxilolma anlamına gəlir ki, bu da 2016-cı ilin gözlənilən icra və 2017-ci ilin proqnozu üzrə Fondun təqdim etdiyi uyğun daxilolma göstəricisindən, müvafiq olaraq, 272,5 min manat və 255,1 min manat çoxdur.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən sair gəlirlərin 3246,2 min manatının və ya 64,9%-nin *penya və maliyyə sanksiyaları üzrə* daxil olacağı proqnozlaşdırılmışdır. Həmin vəsait 2015-ci ilin göstəricisindən 4196,0 min manat az, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən 982,6 min manat və ya 43,4% çoxdur. Bu mənbə üzrə daxilolmaların sair gəlirlərdə xüsusi çəkisi 2015-ci ilin icrasında 78,2%, 2016-cı ilin gözlənilən icrasında isə 56,6% təşkil edir. Həmçinin, qeyd edilməlidir ki, cari ilin gözlənilən icra göstəricisi 2015-ci ilin faktiki icra göstəricisindən 3,3 dəfə azdır.

Qeyd edək ki, növbəti il üçün *penya və maliyyə sanksiyaları üzrə* daxil olacağı proqnozlaşdırılmış vəsait 01.07.2016-cı il tarixə olan 71003,7 min manat məbləğində mövcud maliyyə sanksiyaları üzrə borcların (dövlət sektoru üzrə 704,8 min manat və qeyri-dövlət sektoru üzrə 70208,9 min manat) cəmi 4,6%-ni təşkil edir.

Qanun layihəsinin 4-cü maddəsində keçmiş Dövlət Məşğulluq Fondu və Əlillərin Sosial Müdafiə Fonduna ayırmalar üzrə qalan borcların Fondun yerli orqanlarına köçürülməsi qeyd edilmişdir. Lakin Hesablama Palatasına təqdim edilmiş məlumatlarda bu mənbədən gəlirlər haqqında heç bir qeyd verilməmişdir. *Yuxarıda da, qeyd edildiyi kimi, bu fondların debitor borclarının aradan qaldırılması və ya restrukturizasiyası istiqamətində tədbirlərin görülməsi məqsədmüvafiqdir.*

III BÖLMƏ. FONDUN XƏRCLƏRİ

2017-ci ildə Fondun xərclərinin 3400000,00 min manat olacağı nəzərdə tutulmuşdur. Həmin vəsait 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 463336,71 manat və ya 15,8%, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 92640,00 min manat və ya 2,8%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 247691,00 min manat və ya 7,9% çoxdur (Cədvəl 7).

Cədvəl 7. Fondun xərclərinə dair

N	Göstəricilər	2015 (icra) məbləğ, min manat	2016 (dür.proqnoz) məbləğ, min manat	2016 (gözl.icra) məbləğ, min manat	2017 (layihə)							
					məbləğ, min manat	xüs.cə ki,%	artım				2016-cı il gözl.icraya nisbətən	2016-cı il gözl.icraya nisbətən
							2015-ci ilə nisbətən		2016-cı dür.proqnoza nisbətən			
							min manat	%	min manat	%		
	Xərclər	2936663,3	3307360,0	3152309,0	3400000,0	100,0	463336,7	115,8	92640,0	102,8	247691,0	107,9
1.	Əhaliyə ödənişlər, cəmi	2873218,8	3238950,0	3083899,0	3318220,0	97,6	445001,2	115,5	79270,0	102,4	234321,0	107,6
1.1.	əmək pensiyaları	2797654,1	3136100,0	2985100,0	3213820,0	94,5	416165,9	114,9	77720,0	102,5	228720,0	107,7
1.2.	mdssh hesabına müavinətlər	75564,7	102850,0	98799,0	104400,0	3,1	28835,3	138,2	1550,0	101,5	5601,0	105,7
2	Pensiya və müavinətlərin əhaliyə çatdırılması xərcləri	17488,6	21000,0	21000,0	21000,0	0,6	3511,4	120,1		100,0		100,0
3	AHIK vasitəsi ilə maliyyələşdirilən xərclər	19100,0	19120,0	19120,0	19120,0	0,6	20,0	100,1		100,0		100,0
4.	DSMF-nin mərkəzi aparatının və onun yerli orqanlarının saxlanması xərcləri	24423,4	27000,0	27000,0	40000,0	1,2	15576,6	163,8	13000,0	148,1	13000,0	148,1
5.	Beynəlxalq təşkilatlara üzvlük haqlarının ödənilməsi xərcləri	32,4	40,0	40,0	60,0		27,6	185,2	20,0	150,0	20,0	150,0
6	Müvafiq Dövlət Proqramı üzrə nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə bağlı xərclər	875,9										
7	"İnkişaf üçün Kredit Sazişi" nə əsasən "Pensiya və sosial təminat" layihəsi üzrə kreditin qaytarılması xərcləri	231,0	1250,0	1250,0	1600,0	0,1	1369,00	6,9 dəfə	350,0	128,0	350,0	128,0
8	Digər	1293,2										

Fondun xərcləri üzrə vəsaitlərin əhaliyə ödənişlər qismində əmək pensiyaları və məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlər üzrə, həmçinin aparatın saxlanması üzrə və digər xərclər istiqamətində istifadə olunacağı nəzərdə tutulmuşdur.

Əhaliyə ödənişlər üzrə xərclərin 3318220,00 min manat təşkil edəcəyi nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da Fondun ümumi xərclərinin 97,6%-ini təşkil etməklə 2016-cı ilin proqnoz göstəricisinə nisbətən 2,4%, gözlənilən icra göstəricisinə nisbətən 7,6% çoxdur. Yəni, əhaliyə ödənişlər üzrə artım ümumi xərclər üzrə artım səviyyəsinə uyğundur.

3.1. Əmək pensiyaları üzrə xərclər

Əvvəlki illərdə olduğu kimi, *əmək pensiyalarının ödənişi xərcləri* ümumi xərclərin əsas hissəsini təşkil edəcəkdir. Bu məqsədlə 2017-ci il üçün 3213820,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci il üzrə icra göstəricisindən 416165,9 min manat və ya 14,9%, 2016-cı ilin proqnoz göstəricisindən 77720,0 min manat və ya 2,5%, cari ilin gözlənilən icrasından 228720,0 min manat və ya 7,7% çoxdur.

Fond tərəfindən tərtib edilmiş məlumatlara əsasən, pensiyaların ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin 1718000,0 min manatı və ya 53,5%-i pensiyanın baza hissəsinin ödənilməsinə, 1495820,0 min manatı və ya 46,5%-i isə sığorta hissəsinin ödənilməsinə yönəldiləcəkdir. Baza və sığorta hissələri üzrə 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisinə nisbətən artımın, müvafiq olaraq, 40400,0 min manat və ya 2,4% və 188320,0 min manat və ya 14,4% təşkil edəcəyi nəzərdə tutulmuşdur.

Göründüyü kimi, 2016-cı il üçün proqnozlaşdırılmış 12,1%-lik inflyasiya şəraitində pensiyanın sığorta hissəsinin müvafiq indeksləşdirilməsi baxımından sığorta hissəsi üzrə daha yüksək artım nəzərdə tutulmuşdur. Bu, növbəti ildə təyin ediləcək pensiyaların sığorta hissəsinin daha çox olması ilə də izah oluna bilər.

Təhlil və qiymətləndirmələr zamanı əmək pensiyaları üzrə bir sıra ümumi sosial-iqtisadi inkişaf və proqnoz göstəricilərinə əsaslanılmışdır (Cədvəl 8)

Cədvəl 8. Əmək pensiyaları üzrə ümumi sosial-iqtisadi inkişaf və proqnoz göstəricilərinə dair (Fond tərəfindən təqdim edilmiş və 2017-ci il dövlət büdcəsinin layihəsi ilə bağlı təqdim edilmiş məlumatlar əsasında)

		2015 (faktiki)	2016 (gözlənilən icra)	2017 (layihə)
1	İl ərzində cəmi pensiya məbləği, min manatla	2797654,1	2985100,0	3213820,0
2	Əmək pensiyaçıların sayı (növbəti ilin 1			

	yanvar tarixinə, nəfərlə)	1299946	1309950	1320446
3	Ödənilmiş vəsait və pensiyaçıların sayı üzrə hesablanmış orta aylıq pensiya məbləği, manatla	179,3	189,9	202,8
4	İlin sonuna istehlak qiymətləri indeksi, %	4,0	12,1	7,3

Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən 2017-ci il üzrə əmək pensiyaçılarının sayının 1320446 nəfər olacağı proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da cari il üzrə gözlənilən icra göstəricisindən 10496 nəfər və ya cəmi 0,8% çoxdur.

Həmçinin, qeyd edilməlidir ki, statistik məlumatlara əsasən son illərdə əlilliyə görə əmək pensiyası alan, yəni qanunvericiliklə müəyyən edilmiş pensiya yaşı çatmadığı halda əmək pensiyası alan vətəndaşların sayı son illərdə artım dinamikasına malikdir. Belə ki, həmin pensiyaçıların sayı 2013-cü ildə 338213 nəfər və ya cəmi pensiyaçıların sayının 26,6%-i qədər, 2014-cü ildə 349095 nəfər (27,3%), 2015-ci ildə isə 365750 nəfər (28,3%) təşkil etmişdir.

Ailə başçısını itirməyə görə təyin edilən pensiya işlərinin də sayı və xüsusi çəkisi son illərdə artmaqdadır. Belə ki, 2013-cü ildə bu növ pensiya işlərinin sayı pensiya işlərinin ümumi sayının 10,5%-ni, 2014-cü ildə 10,7%-ni, 2015-ci ildə isə 10,9%-ini təşkil etmişdir.

Fond tərəfindən ödənilmiş cəmi pensiya məbləği və pensiyaçıların sayı haqqında tərtib edilmiş məlumatlara əsasən 2017-ci ildə orta aylıq pensiya məbləği 202,8 manat məbləğində proqnozlaşdırılmışdır. Bu göstərici 2015-ci il üzrə 179,0 manat icra göstəricisindən 23,5 manat və ya 13,1%, 2016-cı il üzrə gözlənilən 189,9 manat icra göstəricisindən isə 12,9 manat və ya 6,8% çoxdur.

Fond tərəfindən təqdim edilmiş hesabatlarla əsasən 2014-cü ildə 59936, 2015-ci il ərzində isə 55960 pensiya işi təyin edilmiş, həmin dövrlərdə, müvafiq olaraq, 45921 və 46721 pensiya işi müddətin bitməsi və pensiyaçının vəfatı səbəbindən uçotdan çıxarılmışdır. Ümumilikdə pensiya işlərinin artımı 2014-cü il üzrə 14015, 2015-ci il üzrə isə 9234 pensiya işi təşkil etmişdir.

Qeyd edək ki, Fondun rayon (şəhər) şöbələrində həyata keçirilmiş nəzarət tədbirlərinin nəticələri 1992-ci ilə qədər pensiyaya çıxmış vətəndaşların sayı və onlara ödənilən vəsaitin məbləğinin azalma templərinin də uzlaşmadığını göstərir. Belə ki, təhlillərə əsasən demək olar ki, son 4 ildə 01.01.1992-ci ilədək pensiyaya çıxanların sayının azalma tempi vəsaitlərin azalma tempini nəzərəcarpacaq dərəcədə üstələyir.

Başqa sözlə, kontingentin sayının daha sürətlə azalmasına baxmayaraq icra edilən vəsaitin azalması ləng templidir.

3.2. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlər üzrə xərclər

2017-ci ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərin maliyyələşdirilməsinə 104400,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da cəmi xərclərin 3,1%-nə, əhaliyə ödənişlər üzrə xərclərin isə 3,2%-nə bərabərdir. Proqnozlaşdırılmış məbləğ 2015-ci il üzrə icra göstəricisindən 28835,4 min manat və ya 38,2%, cari ilin proqnoz göstəricisindən 1550,0 min manat və ya 1,5%, gözlənilən icra göstəricisindən isə 5601,0 min manat və ya 5,7% çoxdur.

Təqdim edilmiş hesabat məlumatlarına əsasən 2015-ci ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına müavinətlərin ödənilməsi üzrə kassa xərcləri 75564,6 min manat təşkil etmiş, həmin ildə 78668,4 min manat həcmində illik proqnoz 96,1% icra edilmiş, müavinət alan kontingentin sayı 235,4 min nəfər olmuşdur. 2016-cı ilin I yarısında isə proqnozlaşdırılmış 49450,3 min manat məbləğində vəsait 92,0% icra edilərək 45497,6 manat xərclənmiş, müvafiq kontingentin sayı 123,6 min nəfər olmuşdur.

Məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərin 22600,0 min manatı və ya 21,7%-i əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə, 28100,0 min manatı və ya 26,9%-i hamiləliyə və doğuşa görə, 7200,0 min manatı və ya 6,9%-i uşağın anadan olmasına görə, 13400,0 min manatı və ya 12,8%-i 3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluqla əlaqədar, 15500,0 min manatı və ya 14,8%-i dəfn üçün və 17600,0 min manatı və ya 16,9%-i isə işsizliyə görə müavinətlərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur (Cədvəl 9).

Cədvəl 9. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərə dair

N	Göstəricilər	2015 (icra), min manatla	2016		2017							
			Dür. proqnoz , min manatla	Gözlənil ən icra, min manatla	Layihə, min manatla	xüs usi çəki	2015-ci ilin icrası ilə		2016-cı ilin proqnozu ilə		2016-cı ilin gözlənilən icrası ilə müqayisə	
							min manat	%	min manat	%	min manat	%
1	MDSSH hesabına müavinətlərin ödənilməsi, cəmi	75564,6	102850,0	98799,0	104400,0	100,0	28835,4	138,2	1550,0	101,5	5601,0	105,7

1.2.	Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinət	20253,2	22000,0	22000,0	22600,0	21,6	2346,8	111,6	600,0	102,7	600,0	102,7
1.3.	Hamiləliyə və doğuşa görə müavinət	24166,6	27500,0	27500,0	28100,0	26,9	3933,4	116,3	600,0	102,2	600,0	102,2
1.4.	Uşağın anadan olmasına görə müavinət	4818,5	7780,0	6733,0	7200,0	6,9	2381,6	149,4	-580,0	92,5	467,0	106,9
1.5.	3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluqla əlaqədar müavinət	8174,6	13100,0	11884,0	13400,0	12,8	5225,4	163,9	300,0	102,3	1516,0	112,8
1.6.	Dəfn üçün müavinət	12242,0	17200,0	15412,0	15500,0	14,8	3258,0	126,6	-1700,0	90,1	88,0	100,6
1.7.	İşsizlik müavinəti	5909,8	15270,0	15270,0	17600,0	16,9	11690,2	bdəfə	2330,0	115,3	2330,0	115,3

Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinətlərin ödənilməsinə 2017-ci ildə 22600,0 min manat vəsaitin istifadə ediləcəyi nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci il üzrə müvafiq icra göstəricisindən 2346,8 min manat və ya 11,6%, 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricisindən isə 600,0 min manat və ya 2,7% çoxdur. Qeyd edilməlidir ki, 2015-ci ilin icrasında əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinətlər üzrə 20437,5 min manat proqnoza qarşı 20253,2 min manat vəsait xərclənmiş, illik proqnoz 99,1% icra edilmişdir. Gələn ilin layihəsində məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən illik əmək haqqı fondunda 8,5%, orta aylıq əmək haqqının isə 3,7%-lik nəzərdə tutulan artımı şəraitində əmək haqqının məbləği ilə bağlı olan bu müavinət növü üzrə gələn il nəzərə çarpacaq artımın az olması bu müavinət növü üzrə müvafiq kontingentin sayının az proqnozlaşdırılması ilə izah edilə bilər. Belə ki, təqdim edilmiş hesabatlara əsasən 2015-ci ildə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə 75,8 min nəfər müavinət aldığı halda 2016-cı ilin I yarısında həmin növ müavinəti cəmi 31,3 min nəfər almışdır ki, bu da 2015-ci ildə 37,9 min nəfər 6 aylıq göstərici üzrə 6,6 min nəfər və ya 17,4% azalma deməkdir.

2013-2015-ci illər üzrə məlumatların təhlili bu müavinət növü üzrə proqnozlaşdırılmış məbləğin müvafiq olaraq 103,6%, 101,3% və 99,1% icra edildiyini göstərir. 2016-cı il üzrə isə gözlənilən icra göstəricisi proqnozlaşdırılmış məbləğə bərabər götürülmüşdür. Təqdim edilmiş hesabatlara görə 2016-cı ilin birinci yarısında əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə 10898,5 min manat məbləğində vəsait icra edilmişdir ki, bu da, həmin dövrə proqnozlaşdırılmış məbləğin 103,0%-nə bərabərdir. Digər bir tərəfdən, 2015-ci il üçün 20253,0 min manat məbləğində vəsaitin icra edildiyini əsas götürsək, həmin ilin 6 ayına təqribən bu vəsaitin yarısının (10126,5 min manat) icra edildiyini qəbul etsək, 2016-cı ilin birinci yarısında icra edilmiş məbləğ və say göstəricilərinin müqayisəsi cari ildə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə müavinətlərin əsasən yüksək maaşlı və müavinəti tam məbləğdə alan

vətəndaşlara ödənildiyini göstərir. Qeyd olunan meylin davam etməsi, 2016-cı ildə də bu müavinət növü üzrə icra edilmiş vəsaitin məbləğinin proqnozlaşdırılmış məbləğdən çox olacağı fikrini söyləmək imkanı verir.

2017-ci ildə *hamiləlik və doğuşa görə müavinətin* maliyyələşdirilməsi üçün 28100,0 min manat vəsait proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 3933,4 min manat və ya 16,3%, 100,0% icrası gözlənilən 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən 600,0 min manat və ya 2,2% çoxdur.

Məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən illik əmək haqqı fondu və orta aylıq əmək haqqı məbləğinin yuxarıda qeyd edilən artımı fonunda əmək haqqının məbləğindən və doğulan uşaqların sayından asılı olan bu müavinət növü üzrə də aşağı səviyyəli artımın proqnozlaşdırılması son illərdə Azərbaycan Respublikasında doğuş səviyyəsinin aşağı düşməsi ilə əlaqələndirilə bilər. Belə ki, statistik məlumatlara əsasən 2013-cü ildə 172671 və ya 2012-ci ildə doğulmuş uşaqların sayının 99,0%-i qədər, 2014-cü ildə 170503 nəfər və ya 2013-cü ildə doğulmuş uşaqların sayının 98,7%-i qədər, 2015-ci ildə isə 166210 nəfər və ya 2014-cü ildə doğulmuş uşaqların sayının 97,5%-i qədər uşaq doğulmuşdur. Digər bir tərəfdən isə, doğulmuş uşaqların sayının 2012-2015-ci illərdə azalması fonunda 2013-2015-ci illərdə bu müavinət üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin müvafiq olaraq 93,5%, 103,7% və 100,1% icra edilmişdir. 2016-cı ilin birinci yarısı üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin isə 12959,8 min manatı və ya 98,0% icra olunmuş və 13,9 min nəfərə ödənilmişdir.

Növbəti ildə *uşağın anadan olmasına görə müavinətin* ödənilməsi üçün 7200,0 min manat vəsait proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 2381,5 min manat və ya 49,4% çox olsa da, 2016-cı ilin proqnoz göstəricisindən 580,0 min manat azdır və ya həmin göstəricinin 92,5%-i qədər, gözlənilən icra göstəricisindən isə 467,0 min manat və ya 6,9% çoxdur. Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyindən alınmış məlumatlara görə uşağın anadan olmasına görə 2014-cü ildə 104574 nəfərə, 2015-ci ildə isə 100261 nəfərə sosial müavinət ödənilmişdir. Başqa sözlə, dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına ödənilən bu sosial müavinət növünü alanların sayı azalan dinamikaya malikdir. Doğuş səviyyəsinin və uşağın anadan olmasına görə sosial müavinət alanların sayının yuxarıda qeyd edilən azalan dinamika ilə davam etdiyi şəraitdə doğulan uşaqların sayı ilə birbaşa bağlı olan və məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən bu müavinət növü üzrə daha yüksək səviyyəli artım proqnozunun müəyyənləşdirilməsi həmin müavinəti sığortaolunan qismində alan şəxslərin sayının

artacağı fikrini qeyd etmək imkanı verir. *Lakin, yuxarıda da qeyd edildiyi ki, sığortaolunanların sayında demək olar ki, artım proqnozlaşdırılmamışdır. Eyni zamanda, 2013-2015-ci illərdə bu müavinət növü üzrə icra səviyyəsi 92,3%, 88,4% və 77,9% təşkil etmişdir ki, bu meyl həmin müavinət növü üzrə proqnozlaşdırılmış məbləğin daha əsaslı yanaşma ilə yenidən baxılmasını zəruri edir.*

2016-cı ilin altı ayında uşağın anadan olmasına görə 2462,1 min manat məbləğində vəsait ödənilmişdir ki, bu da həmin dövrə nəzərdə tutulmuş proqnozun 65,8%-nə bərabərdir. Bu məbləğ 2015-ci ildə icra edilmiş 4818,5 min manat məbləğində vəsaitin demək olar ki, yarısı, başqa sözlə 51,1%-i qədərdir. Göründüyü kimi, ötən illərdə müşahidə olunan aşağı icra meylli davam etməkdədir. *Bu isə, bir daha həmin müavinət üzrə proqnozlaşdırılmış vəsaitin azaldılma potensialını qeyd etmək imkanı verir.*

Analoji meyl digər müavinət növü üzrə də müşahidə edilmişdir. Belə ki, 2017-ci ildə sosial sığorta haqları hesabına müavinətlərin maliyyələşdirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin 13400,0 min manatı *3 yaşına çatanaqədək uşaqlara qulluqla əlaqədar müavinətlərin* ödənilməsinə görə proqnozlaşdırılmışdır. Bu məbləğ 2015-ci ilin icra, 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricilərindən, müvafiq olaraq, 5225,4 min manat və ya 63,9%, 300,0 min manat və ya 2,3% və 1516,0 min manat və ya 12,8% çoxdur. “Uşağa qulluğa görə qismən ödənişli sosial məzuniyyətdə olanlara verilən müavinətin artırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 25 yanvar tarixli Sərəncamı ilə 2016-cı il fevralın 1-dən bir yaş yarımadaq uşağa qulluğa görə qismən ödənişli sosial məzuniyyətdə olanlara verilən aylıq müavinətin məbləği 30,0 manatdan 40,0 manata və ya 33,3%, bir yaş yarımadaq üç yaşınaqədək uşağa qulluğa görə isə həmin müavinətin məbləği 15,0 manatdan 25,0 manata və ya 66,7% qaldırılmışdır.

2013-2015-ci illərdə və 2016-cı ilin birinci yarısında 3 yaşına çatanaqədək uşaqlara qulluqla əlaqədar müavinətlərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş vəsait müvafiq olaraq 72,6%, 86,7% və 96,2% və 79,5% icra edilmişdir. Eyni zamanda, cari ilin altı ayı üzrə icra edilmiş vəsait 2015-ci ilin illik məbləğinin 61,3%-nə bərabərdir. Demografik göstəricilərin qeyd olunmuş azalma meylli, həmçinin vəsaitlərin icra səviyyəsi nəzərə alınmaqla, bu müavinət növü üzrə vəsaitin məbləğinin nəzərəçarpacaq artımla proqnozlaşdırılması bu müavinət növü üzrə müraciət müddəti nəzərə alınmaqla ehtiyatlı yanaşmanın tətbiq edildiyini göstərir.

Dəfn üçün müavinətlərin ödənilməsinə 2017-ci ildə 15500,0 min manat nəzərdə tutulmuşdur. Həmin göstərici 2015-ci ilin 12241,98 min manat icra göstəricisi ilə müqayisədə 3258,02 min manat və ya 26,6%, cari ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 88,0 min manat və ya 0,6% çoxdur. Fondan alınmış məlumatlara əsasən 2015-ci ildə 41227 pensiyaçı vəfat etmişdir və həmin göstərici 2016-cı ilin gözlənilən icrası üzrə 42688 nəfər (2015-ci il üzrə göstəricidən 3,5% çox), 2017-ci ildə isə 42900 nəfər təşkil edir. Başqa sözlə, gələn ilin layihəsi üzrə qeyd edilən göstərici 2015-ci il üzrə müvafiq göstəricidən 4,1%, 2016-cı il üzrə müvafiq göstəricidən isə 0,5% çoxdur. Bu müavinət növü üzrə xərclərin məbləği və vəfat edən pensiyaçıların sayı üzrə 2016-cı illə müqayisədə növbəti il üçün proqnozlaşdırılmış meyllər uyğundur. Qeyd edilməlidir ki, 2016-cı ildə dəfn xərclərinin həcmnin 2015-ci il üzrə müvafiq göstəricidən 3170,0 manat və ya 25,9% çox olacağı gözlənilir. Bu isə, müvafiq kontingentin sayında 3,5%-lik artım müqabilində xərclənəcək vəsaitin artımının daha yüksək səviyyədə nəzərdə tutulduğunu göstərir. 2016-cı ilin birinci yarısında bu müavinət növü üzrə nəzərdə tutulmuş vəsait həmin dövr üçün proqnozlaşdırılmış məbləğin 82,9% səviyyəsində olmaqla 6851,6 min manat məbləğində icra edilmişdir. 2013-2015-ci illərdə isə icra səviyyəsi müvafiq olaraq 81,1%, 93,8% və 91,1% təşkil etmişdir. Bu dinamikanı, həmçinin cari ilin birinci yarısında icra edilmiş vəsaitin 2015-ci ilin illik göstəricisinin 56,0%-ni təşkil etdiyini nəzərə alsaq, 2016-cı ilin sonunda dəfn üçün müavinətlərə nəzərdə tutulmuş vəsaitin icra səviyyəsinin aşağı olacağını qeyd etmək olar.

Qeyd olunanlar pensiyanın baza hissəsinin 3 misli həcmində verilən bu müavinət növü üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin məbləğinə “Əmək pensiyalarının baza hissəsinin artırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 16 yanvar tarixli Sərəncamı ilə 2016-cı il fevralın 1-dən 10,0% artırılması faktorunun təsir etmədiyini göstərir.

Bunları, həmçinin, bu istiqamətdə xərclər üzrə 2015-ci ilə nisbətən 2017-ci il üçün proqnozlaşdırılan 26,6%-lik artım göstəricisi kontingentin sayı üzrə 4,1%-lik artım göstəricisini xeyli üstələməsinə nəzərə alaraq dəfn üçün müavinətlərin proqnozlaşdırılmış məbləğinə yenidən baxılması təklif olunur.

2017-ci ildə *işsizlik* müavinəti üzrə 17600,0 min manat vəsaitin xərclənəcəyi proqnozlaşdırılmışdır. İşsizlik müavinəti üçün növbəti ildə nəzərdə tutulmuş vəsait 2015-ci ilin icra göstəricisindən 3 dəfə çox olmaqla 11690,2 min manat və eyni zamanda 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricilərindən 5,3% və ya 2330,0 min manat çoxdur. Qeyd olunmuş müavinət növü üzrə xərcin artması Azərbaycan Respublikası

Nazirlər Kabinetinin 2016-cı il 3 fevral tarixli 31 nömrəli Qərarı ilə işsizlik müavinətinin minimum məbləğinin 55,0 manatdan 75,0 manata və ya 36,4% qaldırılması ilə izah edilə bilər. Qeyd edək ki, 2013-2015-ci illər və 2016-cı ilin altı ayı üzrə bu müavinət növü üzrə icra səviyyəsi müvafiq olaraq 99,0%, 100,0%, 99,2% və 99,7% təşkil etmişdir.

3.3. Aparatın saxlanması xərcləri

2017-ci ildə Fondun mərkəzi aparatının və onun yerli orqanlarının saxlanması xərcləri 40000,0 min manat səviyyəsində proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2015-ci ilin icrasına nisbətə 15576,8 min manat və ya 63,8%, cari ilin müvafiq proqnoz və gözlənilən icrası göstəricilərinə nəzərən isə 13000,0 min manat və ya 48,1% çoxdur. Göründüyü kimi, bu xərc istiqaməti üzrə artım dinamikası ümumi xərclərin artım dinamikasını dəfələrlə üstələyir. Əvvəlki illərə nisbətən ciddi artımın olması Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin strukturunun optimallaşdırılması və "Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 16 fevral tarixli 386 nömrəli Fərmanında dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanına əsasən, Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Təminat Xidmətinin Fonda birləşdirilməsi və saxlanma xərclərinin də gələn ildən Fond tərəfindən maliyyələşdirilməsi ilə əlaqələndirilə bilər.

3.4. Digər xərclər

2017-ci ildə pensiya və müavinətlərin əhaliyə çatdırılması, bank əməliyyatlarının aparılması üzrə xidmət haqqı xərcləri 21000,0 min manat məbləğində proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da ümumi xərclərin 0,6%-ni təşkil edir. Qeyd olunmuş proqnoz göstəricisi 2015-ci il üzrə müvafiq xərclərdən 3511,4 min manat və ya 20,1% çox olsa da cari ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəriciləri ilə eyni məbləğdədir.

Növbəti ildə ümumi xərclərin cari ildəki gözlənilən xərclərə nisbətən 7,9%, o cümlədən əhaliyə ödənişlər üzrə 7,6% artmasına baxmayaraq xidmət haqqı xərclərinin cari ildəki xərclərlə eyni səviyyədə proqnozlaşdırılması pensiyaların və müavinətlərin çatdırılması üzrə daha səmərəli şərtlərlə və az xidmət haqqı müqabilində xidmət edən ödəniş müəssisələri ilə işlərin qurulması ilə əlaqələndirilə bilər.

Fondun 2017-ci il üzrə proqnozlaşdırılmış ümumi xərclər bölməsində sığortaolunanların sanatoriya-kurort müalicəsi və sağlamlaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsi üzrə Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası vasitəsi ilə maliyyələşdirilən xərclərə görə 19120,0 min manat və ya cəmi xərclərin 0,6%-i qədər vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci ilin icra göstəricisindən 20,0 min manat artıq olmaqla cari ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricilərinə bərabərdir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2017-ci ildə də həmin vəsaitin əsas hissəsinin, yəni 14880,0 min manatının və ya 77,8%-inin sanatoriya-kurort müalicəsi və istirahət üçün yollayışların (putyovkaların) alınmasına sərf ediləcəyi nəzərdə tutulur ki, bu da 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 3,2 min manat çox olsa da 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricisi qədərdir.

Yuxarıda təqdim edilmiş məlumatlardan göründüyü kimi, 1 yollayış üzrə orta xərc məbləği 2017-ci ildə təxminən 2015-ci ildəkinə bərabər proqnozlaşdırılmışdır. 2016-cı ildə inflyasiya göstəricinin 12,1%, növbəti ilə isə 7,3% proqnozlaşdırıldığını nəzərə alsaq 1 yollayışın məbləğinin eyni səviyyədə qalması həmin məbləğin inflyasiya göstəricisinə uyğun olmadığını qeyd etmək imkanı verir.

2017-ci il üzrə xərclərin 1600,0 min manatı və ya 0,1%-i Azərbaycan Respublikası Hökuməti ilə Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyası arasında 2004-cü il 23 sentyabr tarixdə imzalanmış və Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 2004-cü il 11 noyabr tarixli 518 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "İnkişaf üçün Kredit Sazişi"ne əsasən "Pensiya və sosial təminat" layihəsi üzrə kreditin qaytarılması xərcləri üçün nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da öz növbəsində 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricilərindən 1369,0 min manat və ya təqribən 7 dəfə, 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra səviyyəsindən 350,0 min manat və ya 28,0 % çoxdur. Fond tərəfindən təqdim olunmuş məlumata əsasən artım, Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasının dövlətimizin iqtisadi inkişafını və yüksək ödəmə qabiliyyətliliyini əsas gətirməklə kreditin qalığını birdəfəlik bağlamaq barədə müraciəti əsasında həmin kreditin 2016-cı ildə tam bağlanmasının nəzərdə tutulması, lakin həmin il ərzində borcun tam bağlanılmaması ilə əlaqədardır.

IV. BÖLMƏ. NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYYƏLƏR

Beləliklə, Rəy üzrə məlumatları ümumiləşdirərək aşağıdakı **nəticələri** qeyd etmək olar:

1. “Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun layihəsi 7 maddədən ibarət olmaqla tərtib edilmişdir.

2. 2002-ci ildə ləğv edilmiş Dövlət Məşğulluq Fondu və Əillərin Sosial Müdafiə Fonduna ayırmalar üzrə qalan borcların Fondun yerli orqanlarına köçürülməsi ilə bağlı müddəanın qanun layihəsində əks etdirilməsi həmin fondlar üzrə debitor borcların aradan qaldırılmadığını söyləməyə əsas verir.

3. Hesablama Palatasına təqdim edilmiş müvafiq hesabatlarla əsasən Fondun aparatının və yerli orqanlarının hesablarında ilin sonuna qalan vəsait (qalıq vəsait) 2013-cü ilin əvvəlinə 21435,4 min manat, 2014-cü ilin əvvəlinə 103070,8 min manat, 2015-ci ilin əvvəlinə 130523,3 min manat, 2016-cı ilin əvvəlinə isə 108515,5 min manat təşkil etmişdir. Növbəti il üçün təqdim edilmiş məlumatlarda 2016-cı ilin sonuna Fondun gözlənilən gəlir və xərcinin müvafiq olaraq 3130000,0 min manat və 3152309,0 min manat təşkil edəcəyini nəzərə alsaq həmin məbləğin növbəti ilin əvvəlinə təqribən 86200,0 min manat məbləğində gözlənildiyini qeyd etmək olar.

4. Qanun layihəsində Fondun gəlirlərinin 3400000,0 min manat olacağı nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 92640,0 min manat və ya 2,8%, gözlənilən icra göstəricisindən isə 270000,0 min manat və ya 8,6% çoxdur.

5. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə 2017-ci ildə 2125000,0 min manat və ya Fondun gəlirlərinin 62,5%-i qədər vəsaitin daxil olacağı nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 70010,0 min manat və ya 3,4%, gözlənilən icra göstəricisindən isə 245000,0 min manat və ya 13,0% çoxdur.

6. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə 2016-cı ilin gözlənilən icrasına nəzərən 13,0%-lik artım səviyyəsi məcburi dövlət sosial sığortasına cəlb edilən illik əmək haqqı fondu üzrə proqnozlaşdırılmış 8,5%-lik artım səviyyəsini üstələyir.

7. Büdcə sektorundan daxilolmaların tərkibində 704300,00 min manat və ya məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə Fondun gəlirlərinin 33,1%-i büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmalar, 96000,00 min manat və ya 4,5% isə büdcədən maliyyələşən təşkilatlarda işləyənlərdən daxilolmalar üzrə formalaşacaqdır.

8. Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara görə, sığortaedənlərin və sığortaolunanların sayının 2015-ci ildəkinə nisbətən azalması, 2016-cı ilə nisbətən cüzi artımı fonunda büdcə təşkilatları üzrə daxilolmaların 16,4% səviyyəsində artımı proqnozlaşdırılmışdır.

9. Büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan daxilolmalar üzrə daha böyük artım tempi büdcə təşkilatlarının büdcədən kənar vəsaitləri üzrə nəzərdə tutulmuşdur. 2017-ci ildə bu mənbədən 24700,00 min manat və ya cəmi gəlirlərin 0,7%-i qədər vəsaitin daxil olması proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən isə 12200,00 min manat və ya 97,6% çoxdur.

11. 01.07.2016-cı il tarixə büdcə təşkilatları üzrə debitor borclarının səviyyəsi 33158,6 min manata çatmış, həmin borcun 32436,3 min manatını və ya 97,8%-ini borcun əsas məbləği, 704,8 min manatını və ya 2,1%-i maliyyə sanksiyaları üzrə borclar, 17,5 min manatını və ya 0,1%-ini isə digər borclar təşkil etmişdir. Ümumi borc məbləği 26678,6 min manat və ya 5,1 dəfə, o cümlədən borcun əsas məbləği 26669,1 min manat və ya 5,6 dəfə, maliyyə sanksiyaları üzrə borclar 9,5 min manat və ya 1,4% artmış, digər borcların məbləği dəyişməmişdir. Təqdim edilmiş məlumatlarda büdcə sektorunda məcburi dövlət sosial sığorta ayırmaları üzrə borcların əsas məbləğinin 2005-ci illərdən əvvəlki dövrlərdə yaranması, son illərdə isə vəsaitlərin Fonda vaxtında hesablanmamasına və ödənilməməsinə görə penyalara və ya hesabatların vaxtında təqdim edilməməsinə görə maliyyə sanksiyalarının tətbiqi nəticəsində debitor borcun da əsasən penya və maliyyə sanksiyaları üzrə formalaşdığı qeyd edilmişdir.

12. Fondun gəlirlərində dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtin) məbləği 1270000,0 min manat və ya Fondun ümumi gəlirlərinin 37,4%-i qədər nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2016-cı il üzrə müvafiq proqnoz göstəricisindən 24000,0 min manat və ya 1,9%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 90000,0 min manat və ya 7,6% çoxdur.

13. 2017-ci ildə Fondun ümumi gəlirlərinin 2095000,0 min manatı və ya 61,6%-i dövlət büdcəsinin iştirakı ilə formalaşacaqdır.

14. Fondun büdcəsinin formalaşmasında dövlət büdcəsinin iştirak payının artım və dövlət büdcəsindən ayırmaların (transfərtlərin) ümumi gəlirlərdə xüsusi çəkisinin azalması büdcədən maliyyələşən təşkilatlardan məcburi dövlət sosial sığortası üzrə daxilolmaların səviyyəsinin Fondun ümumi gəlirlərində xüsusi çəkisinin artdığını göstərir.

15. 2017-ci ildə qeyri-büdcə sektoru üzrə 1300000,00 min manat vəsait proqnozlaşdırılmışdır. Bu, 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 5260,00 min manat və ya 0,4% çoxdur. Fondun gəlirlərində qeyri-büdcə sektorunun xüsusi çəkisi 2016-cı ilin müvafiq göstəricisi üzrə 39,1%, 2017-ci ilin layihəsində isə 38,2% təşkil edir.

16. Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara görə qeyri-dövlət sektoru üzrə cari ildə daxilolmaların təsdiq edilmiş məbləği 114740,0 min manat azaldılaraq ilin sonuna 1180000,0 min manat məbləğində icra ediləcəyi gözlənilir.

17. Qeyri-büdcə sektoru üzrə sığortaolunanların və sığortaedənlərin sayında gələn il cari ildəkinə nisbətən nəzərə çarpacaq dəyişiklik proqnozlaşdırılmamışdır.

18. Vəkillər kollegiyasının üzvləri, xüsusi notariuslar, sərbəst auditorlar, sərbəst mühasiblər, həmçinin müəlliflik qonorarını hesablanmış qonorar məbləğinin 15,0%-i miqdarında ödəyən hüquqi və fiziki şəxslər üzrə Fondun daxilolmalar 2017-ci ildə 9300,0 min manat təşkil edir ki, bu da 2016-cı ilin müvafiq göstəricisindən 1,6% çoxdur. 2015-ci illə müqayisədə isə artım 1,9% proqnozlaşdırılmışdır.

19. Qeyri-büdcə təşkilatları üzrə 01.07.2016-cı il tarixə debitor borcların həcmi 347009,3 min manat təşkil etmişdir ki, bu da ilin əvvəlinə olan göstəriciyə nisbətən 32274,3 min manat və ya 10,3% çoxdur. Debitor borcların 276611,2 min manatı və ya 80,0%-i borcun əsas məbləğindən, 70298,9 min manatı və ya 20,0%-i maliyyə sanksiyalarından, 99,2 min manatı isə digər gəlirlər üzrə borclardan ibarət olmuşdur. 01.07.2016-cı il tarixə olan debitor borcların 50742,6 min manatı və ya 13,3%-i iri sığortaedənlər üzrə, 8306,6 min manatı və ya 2,2%-i bələdiyyə mülkiyyətində olan təşkilatlar üzrə, 269927,4 min manatı və ya 71,0%-i digər hüquqi şəxslər üzrə, 18032,7 min manatı və ya 4,7%-i fiziki şəxslər və digər sığortaedənlər üzrə formalaşmışdır.

20. İri sığortaedənlərdən ilin əvvəlinə nisbətən debitor borclarında azalma yalnız Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi və "Azərenerji" Açıq Səhmdar Cəmiyyəti üzrə müşahidə edilmiş, azalma müvafiq olaraq, 2980,6 min manat və ya 33,3% və 111,2 min manat və ya 1,9% təşkil etmiş, debitor borcun məbləği, müvafiq olaraq, 5959,5 min manat və 5837,0 min manat olmuşdur.

21. 01.07.2016-cı il tarixə də debitor borcların məbləğində artım olmuş, borc məbləği 380167,9 min manat təşkil etmişdir. Həmin borcun 33158,6 min manatı və ya 8,7%-i büdcə təşkilatları üzrə, 347009,3 min manatı və ya 91,3%-i qeyri-büdcə sektoru üzrə formalaşmışdır.

22. Debitor borcların aradan qaldırılması üzrə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş tədbirlərin görülməsindən sonra da borcların ödənilməsinə bir çox hallarda rast

gəlinir ki, bu da müvafiq tədbirlərin görülməsindən sonra ödənişin təmin etdirilməsi istiqamətində Fondun əlavə vasitələrə və mexanizmlərə malik olmaması ilə bağlıdır.

23. Qanun layihəsinə əsasən sair gəlirlər olaraq digər mənbələr üzrə 2017-ci ildə 5000,0 min manat və ya Fondun gəlirlərinin 0,1%-i qədər vəsait proqnozlaşdırılmışdır. Həmin vəsait 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricisindən 4521,7 min manat, 2016-cı ilin dürüştəşdirilmiş proqnoz göstəricisindən isə 1370,0 min manat az, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən 1000,0 min manat və ya 25,0% çoxdur.

24. Müvafiq sənədlər üzrə riyazi hesablamalar nəticəsində cari ilin gözlənilən icrasında və gələn ilin proqnozunda pulsuz verilən yollayışların sayının 1575 ədəd, 15% qismən dəyəri ödənilməklə verilən yollayışların sayının 14180 ədəd, 1 ədəd yollayışın orta dəyərinin isə 944,5 manat təşkil etdiyini söyləmək olar. Bu isə 15% qismən dəyəri ödənilməklə verilən yollayışlar üzrə 2008,9 min manat daxilolma anlamına gəlir ki, bu da 2016-cı ilin gözlənilən icra və 2017-ci ilin proqnozu üzrə Fondun təqdim etdiyi uyğun daxilolma göstəricisindən, müvafiq olaraq, 272,5 min manat və 255,1 min manat çoxdur.

25. Fond tərəfindən təqdim edilmiş məlumatlara əsasən sair gəlirlərin 3246,2 min manatının və ya 64,9%-nin penya və maliyyə sanksiyaları üzrə daxil olacağı proqnozlaşdırılmışdır.

26. 2017-ci ildə Fondun xərclərinin 3400000,00 min manat olacağı nəzərdə tutulmuşdur. Həmin vəsait 2016-cı ilin müvafiq proqnoz göstəricisindən 92640,00 min manat və ya 2,8%, 2016-cı ilin gözlənilən icra göstəricisindən isə 247691,00 min manat və ya 7,9% çoxdur.

27. Əhaliyə ödənişlər üzrə xərclərin 3318220,00 min manat təşkil edəcəyi nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da Fondun ümumi xərclərinin 97,6%-ini təşkil etməklə 2016-cı ilin proqnoz göstəricisinə nisbətən 2,4%, gözlənilən icra göstəricisinə nisbətən 7,6% çoxdur.

28. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, əmək pensiyalarının ödənişi xərcləri ümumi xərclərin əsas hissəsini təşkil edəcəkdir. Bu məqsədlə 2017-ci il üçün 3213820,0 min manat vəsaitin nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2016-cı ilin proqnoz göstəricisindən 77720,0 min manat və ya 2,5%, cari ilin gözlənilən icrasından 228720,0 min manat və ya 7,7% çoxdur.

29. Fond tərəfindən tərtib edilmiş məlumatlara əsasən, pensiyaların ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitin 1718000,0 min manatı və ya 53,5%-i pensiyanın baza hissəsinin ödənilməsinə, 1495820,0 min manatı və ya 46,5%-i isə sığorta hissəsinin ödənilməsinə yönəldiləcəkdir. Baza və sığorta hissələri üzrə 2016-cı ilin gözlənilən icra

göstəricisinə nisbətən artımın, müvafiq olaraq, 40400,0 min manat və ya 2,4% və 188320,0 min manat və ya 14,4% təşkil edəcəyi nəzərdə tutulmuşdur.

30. 2016-cı il üçün proqnozlaşdırılmış 12,1%-lik inflyasiya şəraitində pensiyanın sığorta hissəsinin müvafiq indeksasiyası baxımından sığorta hissəsi üzrə daha yüksək artım nəzərdə tutulmuşdur ki, bu, növbəti ildə təyin ediləcək pensiyaların sığorta hissəsinin daha çox olması ilə də izah oluna bilər.

31. Fondun rayon (şəhər) şöbələrində həyata keçirilmiş nəzarət tədbirlərinin nəticələri son 4 ildə 01.01.1992-ci ilədək pensiyaya çıxanların azalma tempi müvafiq vəsaitlərin azalma tempini nəzərəcarpacaq dərəcədə üstələdiyini göstərir.

32. 2017-ci ildə məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərin maliyyələşdirilməsinə 104400,0 min manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da cəmi xərclərin 3,1%-ə, əhaliyə ödənişlər üzrə xərclərin isə 3,2%-nə bərabərdir. Proqnozlaşdırılmış məbləğ 2015-ci il üzrə icra göstəricisindən 28835,4 min manat və ya 38,2%, cari ilin proqnoz göstəricisindən 1550,0 min manat və ya 1,5%, gözlənilən icra göstəricisindən isə 5601,0 min manat və ya 5,7% çoxdur.

33. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları hesabına ödənilən müavinətlərin 22600,0 min manatı və ya 21,7%-i əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə görə, 28100,0 min manatı və ya 26,9%-i hamiləliyə və doğuşa görə, 7200,0 min manatı və ya 6,9%-i uşağın anadan olmasına görə, 13400,0 min manatı və ya 12,8%-i 3 yaşına çatanadək uşaqlara qulluqla əlaqədar, 15500,0 min manatı və ya 14,8%-i dəfn üçün və 17600,0 min manatı və ya 16,9%-i isə işsizliyə görə müavinətlərin ödənilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

34. 2017-ci ildə Fondun mərkəzi aparatının və onun yerli orqanlarının saxlanması xərcləri 40000,0 min manat səviyyəsində proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da cari ilin müvafiq proqnoz və gözlənilən icrası göstəricilərinə nəzərən isə 13000,0 min manat və ya 48,1% çoxdur.

35. 2017-ci ildə pensiya və müavinətlərin əhaliyə çatdırılması, bank əməliyyatlarının aparılması üzrə xidmət haqqı xərcləri 21000,0 min manat məbləğində proqnozlaşdırılmışdır ki, bu da ümumi xərclərin 0,6%-ni təşkil edir.

36. Növbəti ildə ümumi xərclərin cari ildəki gözlənilən xərclərə nisbətən 7,9%, o cümlədən əhaliyə ödənişlər üzrə 7,6% artmasına baxmayaraq xidmət haqqı xərclərinin cari ildəki xərclərlə eyni səviyyədə proqnozlaşdırılmışdır.

37. Fondun 2017-ci il üzrə proqnozlaşdırılmış ümumi xərclər bölməsində sığortaolunanların sanatoriya-kurort müalicəsi və sağlamlaşdırma tədbirlərinin həyata

keçirilməsi üzrə Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası vasitəsi ilə maliyyələşdirilən xərclərə görə 19120,0 min manat və ya cəmi xərclərin 0,6%-i qədər vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da 2015-ci ilin icra göstəricisindən 20,0 min manat artıq olmaqla cari ilin proqnoz və gözlənilən icra göstəricilərinə bərabərdir. Əvvəlki illərdə olduğu kimi, 2017-ci ildə də həmin vəsaitin əsas hissəsinin, yəni 14880,0 min manatının və ya 77,8%-inin sanatoriya-kurort müalicəsi və istirahət üçün yollayışların (putyovkaların) alınmasına sərf ediləcəyi nəzərdə tutulur.

38. 1 yollayış üzrə orta xərc məbləği 2017-ci ildə təxminən 2015-ci ildəkinə bərabər proqnozlaşdırılmışdır. 2016-cı ildə inflyasiya göstəricinin 12,1%, növbəti ilə isə 7,3% proqnozlaşdırıldığını nəzərə alsaq 1 yollayışın məbləğinin eyni səviyyədə qalması həmin məbləğin inflyasiya göstəricisinə uyğun deyil.

38. 2017-ci il üzrə xərclərin 1600,0 min manatı və ya 0,1%-i "İnkişaf üçün Kredit Sazişi"yə əsasən "Pensiya və sosial təminat" layihəsi üzrə kreditin qaytarılması xərcləri üçün nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da öz növbəsində 2015-ci ilin müvafiq icra göstəricilərindən 1369,0 min manat və ya təqribən 7 dəfə, 2016-cı ilin proqnoz və gözlənilən icra səviyyəsindən 350,0 min manat və ya 28,0 % çoxdur. Fond tərəfindən təqdim olunmuş məlumata əsasən artım, Beynəlxalq İnkişaf Assosiasiyasının dövlətimizin iqtisadi inkişafını və yüksək ödəmə qabiliyyətliliyini əsas gətirməklə kreditin qalığını birdəfəlik bağlamaq barədə müraciəti əsasında həmin kreditin 2016-cı ildə tam bağlanmasının nəzərdə tutulması, lakin həmin il ərzində borcun tam bağlanılmaması ilə əlaqədardır.

Göstərilən məlumatlara və nəticələrə əsaslanaraq Hesablama Palatası aşağıdakıları **tövsiyələri** diqqətə çatdırır:

1. "2014-2020-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında pensiya təminatı sisteminin islahatı Konsepsiyası"nda qeyd edilən məsələlərin və qoyulmuş vəzifələrin əhəmiyyəti və vacibliyi, həmin vəzifələrin yerinə yetirilməsində və məsələlərin həll olunmasında xeyli ləngimələrin olması səbəbindən 2017-ci ildə həll istiqamətində mühüm addımların atılması;

2. Hesablama Palatasının 2016-cı il üzrə müvafiq rəyində qeyd edildiyi kimi, hər növbəti ilin büdcə layihəsində cari ilin büdcə qalığının qeyd olunması, Fondun büdcəsinin gəlirlərinin daha ətraflı və tam məbləğdə əks etdirilməsi, həmçinin dövlət büdcəsindən transfertin məbləğində bu qalıqların nəzərə alınması;

3. Son illərdə həyata keçirilən bir sıra tədbirləri, o cümlədən struktur islahatlarını nəzərə alaraq, “Dövlət büdcəsinin, büdcədən kənar dövlət fondları büdcələrinin tərtibi, icrası və icrasına nəzarət üzrə əməliyyatların əlaqələndirilməsinə dair Tədbirlər Planı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2004-cü il 12 iyul tarixli 93 nömrəli Qərarına müvafiq dəyişikliklər edilməsi, həmçinin Fondun büdcəsinin layihəsinə rəy verilməsi istiqamətində daha əsaslı və ətraflı təhlillərin aparılması və nəticədə də daha dolğun və əhatəli rəyin hazırlanması yuxarıda qeyd edilən məlumatların müvafiq qaydada Hesablama Palatasına təqdim olunması ilə bağlı müddəanın əlavə olunması;

4. Sığortaedənlərin və sığortaolunanların sayının 2015-ci ildəkinə nisbətən azalması, həmçinin 2016-cı ilə nisbətən cüzi artımı fonunda büdcə təşkilatları üzrə daxilolmaların 16,4% səviyyəsində proqnozlaşdırılmasına əsaslanaraq büdcə təşkilatları üzrə proqnozlaşdırılmış artım tempinin daha əsaslı yanaşma ilə yenidən nəzərdən keçirilməsi;

5. 01.01.1992-ci il tarixinə pensiya çıxmış vətəndaşların sayının azalma meylini, eyni zamanda sayın azalma meylinin müvafiq məbləğin azalmasını nəzərəcarpacaq dərəcədə üstələdiyini nəzərə alaraq transfertin məbləğinin ildən-ilə artımı ilə əlaqədar əlavə hesablamaların aparılması;

6. Sığortaolunan və sığortaedənlərin sayı, həmçinin dövlət büdcəsinə daxil olan gəlirlərin artım tempini nəzərə alaraq Fondun gəlirlərinin artırılması məqsədilə sığortaedənlərlə iş üzrə inzibatçılığın və onlarla hesablaşmaların aparılması istiqamətində fəaliyyətin gücləndirilməsi;

7. Debitor borcların məbləği xüsusilə də qeyri-büdcə sektoru üzrə son dövrlərdə artım tendensiyasına malik olduğu üçün debitor borcların yaranmasının qarşısının alınması və ləğv edilməsi istiqamətində Fondun fəaliyyətinin gücləndirilməsi;

8. Ləğv edilmiş Fondların debitor borclarının aradan qaldırılması və ya restrukturizasiyası istiqamətində tədbirlərin görülməsi;

9. Qeyri-büdcə sektoru üzrə mövcud potensialdan tam istifadənin təmin edilməsi, təsərrüfat subyektləri ilə hesablaşmaların düzgünlüyünün təmin olunması, gəlirlərin tərkibində qeyri-büdcə sektorunun iştirak payının artırılması istiqamətində Fondun fəaliyyətinin gücləndirilməsi üçün zəruri tədbirlərin görülməsi, bunun üçün müvafiq vergi orqanları ilə qarşılıqlı əlaqənin gücləndirilməsi və məlumat mübadiləsinin aparılması, debitor borcların aradan qaldırılması istiqamətində Fondun fəaliyyətinin gücləndirilməsi;

10. Sanatoriya-kurort yollayışları üzrə Fondun gəlirlərinin tam məbləğdə nəzərə alınması məqsədilə sanatoriya-kurort yollayışlarının uçotunun düzgün aparılması, gəlirlərin düzgün hesablanması və Fondla Azərbaycan Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyası arasında məlumat mübadiləsinin aparılması istiqamətində fəaliyyətin gücləndirilməsi;

11. Sığortaolunanların sayında cüzi artımı, ötən illər üzrə müvafiq icra səviyyələrini nəzərə alaraq müavinətlər üzrə proqnozlaşdırılmış vəsaitin məbləğine daha əsaslı yanaşma ilə yenidən baxılması məqsədəuyğun hesab edilir.

Azərbaycan Respublikasının Hesablama Palatası hesab edir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Möhtərəm cənab İlham Əliyev tərəfindən Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə təqdim edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun 2017-ci il büdcəsi haqqında” “Azərbaycan Respublikasının Qanununun layihəsi ölkə qanunvericiliyinin tələblərinə uyğun hazırlanmışdır, sosial və büdcə siyasətinin ümumi məqsədlərinə, Azərbaycan Respublikasının büdcə sistemi prinsiplərinə (vahidlik və müstəqillik) müvafiqdir.

Yuxarıda qeyd olunanları nəzərə alaraq, Qanun layihəsinin Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisində müzakirə edilməsi tövsiyə olunur.

Rəy Hesablama Palatası Kollegiyasının 23 noyabr 2016-cı il tarixli Q-155 nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

HESABLAMA PALATASININ

SƏDRİ

VÜQAR GÜLMƏMMƏDOV